

# Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstooiermerk

Versijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redaktie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

## DE « TERMIJN VOOR DE VERSCHIJNING » VOOR HET HOF VAN BEROEP

1. In deze bijdrage wordt gezocht naar een antwoord op een drietal vragen die rijzen in verband met de dagvaarding of oproeping in hoger beroep <sup>(1)</sup>.

1° Is de « termijn voor de verschijning », waarvan sprake is in de artikelen 1057, 7° en 1060, maar ook reeds in artikel 1040 Ger. W., een nieuwigheid, namelijk een door appellatit vrij te bepalen termijn waarbinnen de geïntimeerde moet verschijnen, of wordt met die uitdrukking eenvoudig de termijn van dagvaarding (of oproeping) bedoeld, die in de akte van hoger beroep moet worden vermeld, wanneer de geïntimeerde niet op een bepaalde dag moet verschijnen ?

2° Is de termijn voor de verschijning, zelfs beschouwd als gelijk aan de termijn van dagvaarding, alleen maar een minimumtermijn en staat het de appellatit vrij een langere termijn te bepalen ?

3° Moet de gedaagde in hoger beroep verschijnen « binnen » de termijn of « na » (= na het verstrijken van) de termijn van dagvaarding ?

Het belang van die vragen is beperkt tot de hoven van beroep, nu voor de rechtbanken van eerste aanleg en voor het arbeidshof steeds voor een bepaalde dag moet worden gedagvaard of opgeroepen (art. 1063, 7°, Ger. W.), zij het met inachtneming van de termijn van dagvaarding. Maar de appellatit moet de zaak op de rol van het Hof van Beroep laten inschrijven binnen de termijn van verschijning op straffe van verval (art. 1060), de termijn van dagvaarding is op straffe van nietigheid voorgeschreven (art. 710) en de termijn voor de verschijning moet op straffe van nietigheid in de akte van hoger beroep worden vermeld, indien niet voor een bepaalde dag wordt gedagvaard of opgeroepen (art. 1057, 7°). De hierna volgende regelen zijn dan ook niet alleen om het genot van het puzzelen geschreven.

### I.

2. De eerste vraag wordt verschillend beantwoord. Volgens sommigen is de termijn van verschijning voor het Hof van Beroep een door de appellatit vrij te bepalen termijn, onafhankelijk van de termijn van dagvaarding of die na het verstrijken hiervan ingaat, en waarbinnen de geïntimeerde moet verschijnen <sup>(2)</sup>. Volgens anderen wordt met termijn voor de verschijning gewoon de termijn van dagvaarding bedoeld <sup>(3)</sup>, waarna de vragen 2° en 3° nog rijzen.

Argumenten voor een oplossing kunnen worden gezocht

in de teksten en termen van het Gerechtelijk Wetboek, in het Verslag over de Gerechtelijke Hervorming en de parlementaire stukken, waarin de bedoeling van de wetgever tot uiting is gekomen, voorts in de regeling op het stuk onder het Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering en de daaruit gegroeide praktijk, in een ontleding van het systeem zoals het er onder het Gerechtelijk Wetboek uitziet, en ten slotte, in een afweging van voor- en nadelen die aan de verschillende oplossingen verbonden zijn.

3. Zoals reeds is gezegd, komt de term « termijn voor de verschijning » voor in drie artikelen van het Gerechtelijk Wetboek, die voor deze discussie belangrijk zijn : de artt. 1057, 7°, 1060 (dat naar 1057, 7° verwijst) en 1040 (dat het kort geding betreft).

Opvallend is dat artikel 1040 bepaalt dat art. 1035 van toepassing is op de « termijnen voor verschijning » voor het Hof van Beroep en het Arbeidshof. Welnu, het betreft hier kort gedingen, waarin altijd voor een bepaalde dag wordt gedagvaard (art. 1063, 1°), en mede het Arbeidshof, waarvoor ook altijd voor een bepaalde dag wordt gedagvaard of opgeroepen (art. 1063, 7°). In artikel 1040 kan de termijn voor de verschijning derhalve alleen de termijn van dagvaarding betekenen en zulks wordt bevestigd door artikel 1035, dat inderdaad de termijn van dagvaarding bepaalt.

Uit de lezing van de artikelen 1057, 7° en 1060 kan geen dergelijk besluit worden getrokken, behalve dan dat het in beide artikelen om dezelfde termijn gaat, daar artikel 1060 toch uitdrukkelijk zegt : « vóór het verstrijken van de daarin (= in de akt evan beroep) vermelde termijn » ; dit is wel de termijn die krachtens artikel 1057, 7° in de akte moet worden vermeld. Is dat nu de termijn van dagvaarding of een andere ?

4. Een duidelijk antwoord op deze vraag is niet in het Wetboek zelf te vinden, maar wel, zij het een indirect, in het Verslag over de Gerechtelijke Hervorming <sup>(4)</sup>. Hierin staat op bladzijde 250 te lezen dat de zaken voor een gerecht van hoger beroep ingeleid worden op een vaste dag of voor een onbepaalde (d.w.z. op een nader te bepalen) dag. De tweede wijze van verschijning is « la vole ordinaire » <sup>(5)</sup>. En dan volgt : « Il appartient à la partie qui utilise cette vole de faire acte de comparution dans le délai de l'article 707 ». Op het eerste gezicht bevreem-

dende tekst, maar hij kan niets anders betekenen dan dat de appellant (de enige partij die een van de twee «wegen» bewandelt) de zaak op de rol moet doen inschrijven binnen de termijn vermeld in artikel 707 en dat is de termijn van dagvaarding. Aldus beschouwd hebben de aangehaalde bewoordingen zin en is meteen artikel 1060 toegelicht. Dit artikel bevat een nieuwigheid waarover men elders in het verslag geen woord zal vinden, maar die in overeenstemming is met de verplichting tot inschrijving op de rol vóór de dag van de zitting, in geval van dagvaarding voor een bepaalde dag (art. 716 Ger. W.)<sup>(6)</sup>.

Wat de termijn voor de verschijning in hoger beroep van kort geding betreft, vermeldt de Koninklijke Commissaris dat hij bepaald wordt overeenkomstig art. 1035; artikel 1035 bepaalt de bijzondere termijn van dagvaarding in kort geding.

De bedoeling van de hervorming, versnelling van de procedure, eenvormigheid van de termijnen zonder gevoelige afwijking van de bestaande praktijk (blz. 178 van het Verslag), wordt zeker ook het best gediend door de gelijkstelling van de termijn voor verschijning in hoger beroep met de termijn van dagvaarding en door de verplichting voor de appellant om binnen die termijn de zaak op de rol te brengen.

5. Er is in de loop van de parlementaire besprekingen enig verzet gerezen tegen de vervalbepaling van artikel 1060. In een amendement ingediend door kamerlid van Lidth de Jeude bij het eerste lid van artikel 1059, dat inschrijving op de rol «zoals bepaald is in artikel 716» voorschrijft, werd voorgesteld dit lid als volgt aan te vullen: «Wanneer het hoger beroep wordt betekend met dagvaarding om te verschijnen binnen een bepaalde termijn en niet op een bepaalde dag, kan de inschrijving op de rol geschieden binnen vijftien dagen na de dag van de akte»<sup>(7)</sup>.

Het amendement is niet aangenomen, «omdat de stof geregeld is door de artikelen 1060 en 1063». Duidelijk is deze zinsnede in het commissieverslag niet. Men kan er evenwel in lezen dat de verwijzing naar artikel 716 (inschrijving vóór de dag waarvoor gedagvaard is) de regel uitmaakt en dat artikel 1060 het uitzonderingsgeval regelt, nl. het geval van dagvaarding op termijn. Van enig recht uit art. 1060 of 1063 om zelf een termijn te bepalen waarbinnen de zaak op de rol kan worden ingeschreven, is in de notulen geen sprake. Op het bezwaar van de gerechtsdeurwaarders, dat de termijn van dagvaarding in bepaalde gevallen te kort is, bezwaar dat het amendement ingegeven kan hebben, kom ik later terug.

6. De bedoeling van de Koninklijke Commissaris was, de termijnen van dagvaarding eenvormig te maken zonder veel af te wijken van de bestaande praktijk<sup>(8)</sup>. Een volledige breuk met de praktijk onder het Wetboek voor Burgerlijke Rechtsvordering zou zeker in het Verslag zijn vermeld. Het is dus niet zonder belang na te gaan hoe de regeling in het oude Wetboek was en wat de praktijk daarvan gemaakt had.

Artikel 458 Rv., zoals het gewijzigd was door het Koninklijk Besluit nr. 300 van 30.03.1936, schreef vermelding voor, in de akte van beroep, van de «wettelijke termijn» (*assignation dans les délais de la loi*). De commentatoren hebben met deze bepaling geen moeilijkheid; zij zien hierin de termijn binnen welke de geïntimeerde moet verschijnen<sup>(9)</sup>; «dagvaarding op de termijnen der wet» zegt Van Bauwel<sup>(10)</sup>. Deze termijnen werden bepaald in de artikelen 72 tot 74 Rv.; het zijn de termijnen van dagvaarding; deze termijn moest krachtens artikel 61, 4° in het exploit van dagvaarding worden vermeld, maar heette daar termijn voor de verschijning.

Ook hier is de conclusie: termijn van verschijning = termijn van dagvaarding.

Er was wel een theoretisch verschil met de huidige situatie. Verschijning betekende toen immers in dat verband: stelling van pleitbezorger. En die moest geschieden binnen de termijn (art. 75 Rv.).

Maar wat was de praktijk? De stelling van pleitbezorger, oorspronkelijk een authentieke akte, werd al lang niet meer opgemaakt. Zelfs de akte van betekening, waarbij de ene pleitbezorger zich (zelf) stelde en zulks aanzegde aan de pleitbezorger van de andere partij, was bij vele rechtbanken in onbruik geraakt. In geen geval werd aan de verplichting om «binnen» de termijn te verschijnen (art. 75), de hand gehouden, zodat de verschijning van de verweerder na dagvaarding voor een bepaalde dag en zijn verschijning na dagvaarding op termijn beide hierop neerkwamen dat genoeg werd genomen met verschijning (optreden van vroeger gestelde pleitbezorger) op de dag van de inleiding. Dit was ook al zo toen de dagvaarding à *bref délai* (in 1936 vervangen door dagvaarding voor een bepaalde dag) nog bestond<sup>(11)</sup>. Ik kom hierop verder nog terug en moge hier volstaan met de opmerking dat «verschijning ter inleidingszitting» en «verschijning door stelling van pleitbezorger» in de praktijk bij de rechtbanken waar pleitbezorgers werkzaam waren, gelijke waarde hadden. Waar nog een «akte van stelling» opgemaakt werd, behoefde deze in de praktijk niet meer binnen de termijn van dagvaarding te worden opgemaakt.

De bedoeling om de bestaande praktijk voort te zetten maar zonder pleitbezorgers, sluit dus in dat de termijn van verschijning gelijk is aan de termijn van dagvaarding en dat de verschijning in de betekenis van het komen ter zitting, na het verstrijken van die termijn kan geschieden. Maar daarmee treden wij al in de derde vraag.

## II

7. Iedereen is het er over eens dat de termijn van dagvaarding voor het Hof van beroep een minimum-termijn is, die niet zonder de tussenkomst van de rechter kan worden verkort, maar dit betekent nog niet dat hij door de appellant naar eigen goedvinden kan worden verlengd, zoals wel eens wordt beweerd<sup>(12)</sup>.

Onder het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering werd algemeen aangenomen dat de appellant een langere termijn mocht stellen. Maar dit vloede voort uit de afwezigheid van enige wettelijke sanctie. Dagvaarding op een te korte termijn bleef voor de gedaagde zonder nadelig gevolg; dagvaarding op een langere termijn dan de wettelijk verlengde termijn van verschijning<sup>(13)</sup>. Het Gerechtelijk Wetboek daarentegen schrijft naleving van de dagvaardingstermijnen voor op straffe van nietigheid (art. 710) en deze nietigheid moet, zelfs ambtshalve, worden uitgesproken, ook zonder dat de gedaagde schade bewijst (art. 862).

Het lijkt derhalve niet meer mogelijk de dagvaardings-termijn te beschouwen als een minimumtermijn in de zin van het oude Wetboek. Artikel 707 Ger. W. bepaalt de «gewone» termijn. Artikel 708 voorziet in rechterlijke verkorting daarvan en art. 709 bepaalt in welke gevallen en volgens welke regels de gewone termijn wordt verlengd. Nergens wordt de eiser of appellant enige vrijheid gelaten. Het Verslag geeft hieromtrent niet veel commentaar, maar maakt toch duidelijk dat de ingestelde nietigheid bewust is ingevoerd. Er is een grens gesteld<sup>(14)</sup>.

8. Nochtans dient uit deze conclusie nog niet te worden afgeleid dat elk beroepsschrift of exploit van hoger beroep ambtshalve nietig zal worden verklaard, indien daarin van een langere termijn dan de wettelijke of van een tweede termijn voor de verschijning naast de dagvaar-

dingstermijn sprake is. Die tweede termijn kan, als overbodig, worden veronachtzaamd<sup>(14)</sup>, andere vermeldingen kunnen de opgave van een te lange termijn goed maken; er is ten slotte ook nog artikel 864, tweede lid, Ger. W., dat geweld of ongewild, ten minste in feite, aan de rechter een gratierecht verleent.

Maar in elk geval moet de onwettelijke verlenging van de termijn zonder nadelige gevolgen blijven voor de gedaagde partij: de zaak moet binnen de wettelijke termijn op de rol worden ingeschreven; de termijn voor het uiteenzetten van de grieven (art. 1064) wordt niet verlengd en de gedaagde kan niet worden verplicht verkorting van de te lange termijn te vragen.

### III.

9. De derde vraag luidt, of de geïntimeerde binnen of na het verstrijken van de termijn voor de verschijning (= termijn van dagvaarding) moet verschijnen.

Er is hieromtrent veel verwarring, zowel in de teksten van het Gerechtelijk Wetboek als in de dagelijkse praktijk. Het lijkt niet zonder nut de oorzaken van die onzekerheid na te gaan.

Er was reeds verwarring ontstaan onder het vorige Wetboek. Dit kende oorspronkelijk gewone dagvaardingen, uit te brengen met inachtneming van de gewone termijn, waarbinnen de gedaagde moest verschijnen (= pleitbezorger stellen) (art. 75 Rv.), maar het kende ook dagvaardingen à *bref délai*, waarop de gedaagde slechts ter inleidende terechtzitting behoefde te verschijnen, derhalve na het verstrijken van de korte (maar eveneens wettelijke of rechterlijke) termijn (art. 76 Rv.). Zo had men van meet aan termijnen van dagvaarding waarbinnen moest worden verschenen en andere, na het verstrijken waarvan moest worden verschenen. In feite kwamen in beide gevallen zowel na als binnen in dagvaardigen voor<sup>(15)</sup>.

10. De dagvaardingen à *bref délai* zijn in 1936 door dagvaardingen voor een bepaalde dag vervangen, maar ook dan bleef verschijning na het verstrijken van de termijn uiteraard de regel.

Dat de praktijk geen behoefte meer voelde aan formele verschijning binnen de gewone of verlengde termijn van dagvaarding, had tot gevolg dat het verschil tussen « binnen » en « na » helemaal vervaagde.

Hetzelfde gevolg had het ontbreken van enige nietigheid.

Het Hof van Cassatie nam reeds vroeg de geldigheid aan van een dagvaarding in hoger beroep « à la première audience utile qui suivra l'expiration des délais augmentés, s'il y a lieu, à raison de la distance »<sup>(16)</sup>. Een aldus geformuleerde dagvaarding komt praktisch neer op een dagvaarding voor een bepaalde dag.

Voeg daarbij de dubbelzinnigheid van « binnen » in bepaalde dialecten, waarin het woord, in sommige uitdrukkingen, « over » betekent<sup>(17)</sup> en de dubbelzinnigheid van de juridische term « verschijnen » (= stellen van pleitbezorger, maar ook: komen ter zitting) en zelfs juristen moeten het heldere hoofd schudden.

11. In het Gerechtelijk Wetboek wordt op allerlei plaatsen de uitdrukking « binnen de dagvaardingstermijn » gebruikt. Hier houdt ons alleen de termijn voor verschijning voor het Hof van beroep bezig.

De tekst van artikel 707 is wel zeer beknopt: « De gewone termijn van dagvaarding is acht dagen ». Of hij een termijn « waarbinnen » of « waarbuiten » is, wordt op die plaats niet gezegd. De uitdrukking « binnen de gewone termijn van dagvaarding » (*dans le délai ordinaire des citations*) is onder meer in art. 732 te vinden, waar zij vermoedelijk betekent: na het verstrijken (of: met inachtneming van) de termijn, want van de rechter wordt daar gevraagd dat hij dag en uur bepaalt « binnen » die ter-

mijn. De bedoeling is toch niet de rechter aan te porren, maar wel de gedaagde tijd te geven voor zijn verdediging<sup>(18)</sup>.

12. Toch kan uit het systeem van het Wetboek en uit het Verslag wel iets worden geleerd. Nu in de regel moet worden gedagvaard voor een bepaalde dag na het verstrijken van de termijn van dagvaarding, terwijl dagvaarding voor een onbepaalde dag uitzondering is, is er geen goede reden om aan te nemen dat bij dagvaarding voor een onbepaalde dag de rechten van de verdediging minder scherp in het oog gehouden moeten worden. De Koninklijke Commissaris spreekt overigens van « de wachttijd, namelijk die welke aan de akte of de verschijning moet voorafgaan » en die op straffe van nietigheid (niet van verval) moet worden in acht genomen (blz. 38). De bedoeling om de termijnen zo eenvormig mogelijk te maken (blz. 178) pleit ook voor de termijn « waarna ». De nietigheid, gesteld op het overtreden van de minimumtermijn (art. 710), beklemtoont de onaantastbaarheid van dat minimum, dat niet verkort kan worden dan bij rechterlijke beschikking. Daar de appellant zijn zaak slechts binnen de termijn op de rol behoeft te brengen, dus uiterlijk de laatste dag, lijkt het ook redelijk dat de geïntimeerde eerst de volgende dag moet verschijnen. Overigens heeft de appellant dan nog gedurende een maand de tijd om zijn grieven te betekenen (art. 1064). De geïntimeerde verschijnt bij verklaring ter griffie of (als advocaat) bij brief. Indien de brief binnen acht dagen moet aankomen, beschikt de advocaat in feite maar over zeven dagen of nog minder.

13. Er zijn dus ettelijke redenen om aan te nemen dat hij die voor het Hof van beroep wordt gedaagd of opgeroepen, slechts na verstreken termijn van dagvaarding moet « verschijnen ». Maar wanneer dan wel?

Hier past het, het systeem van het Gerechtelijk Wetboek uiteen te zetten, zoals het uit dit onderzoek naar voren treedt. Daarna komen de voor- en nadelen aan de beurt.

Ik zie het stelsel werken als volgt: De appellant dagvaardt met inachtneming van de termijn van dagvaarding (in het gewone geval acht dagen). De geïntimeerde verschijnt door verklaring ter griffie of bij brief, ofwel binnen die termijn — want dat is hem niet verboden — ofwel na verstreken termijn. Op welke dag? De Koninklijke Commissaris schrijft: op een onbepaalde dag. D.w.z. dat de appellant geen bepaalde dag behoeft te vermelden. Maar de verplichting tot verschijning ontstaat na het verstrijken van de wachttijd, d.i. de termijn van dagvaarding (= van verschijning). Aldus zou de appellant reeds onmiddellijk na het verstrijken van die termijn verstek kunnen vorderen wegens niet-verschijning, ... indien hij een terechtzitting had waarop hij dat kon doen. Verstek is de enige sanctie tegen het niet-verschijnen van een gedaagde. Daar de appellant echter eerst een zitting moet aanvragen, overigens ook eerst aan het einde van die zitting verstekvonnis kan verkrijgen (art. 805) en daarbij meestal geen belang heeft omdat hij een contradictoair vonnis verkiest, staat de geïntimeerde een ruime termijn ter verschijning open.

Dit stemt overeen met de praktijk van verschijning zoals zij was onder het vorige Wetboek. Dat er nu geen pleitbezorgers meer zijn, sluit uiteraard verschijning in de betekenis van pleitbezorger stellen uit. De betekening van de stelling voor de geïntimeerde echter, die in de praktijk zowel binnen als na verstreken dagvaardingstermijn en zowel mondeling als schriftelijk plaatsvond, is nu vervangen door de verklaring ter griffie (of de brief), die eveneens binnen en na verstreken termijn mag worden gedaan (of ingezonden). De verschijning ter zitting zal later gebeuren; zij kan echter ook dezelfde dag geschieden

als de verklaring ter griffie, want de geïntimeerde komt dan hiervoor nog altijd op tijd.

Waarom staat nu in artikel 1057, 7, Glr. W. dat de termijn voor de verschijning of (in de gevallen van artikel 1063) dag en uur moeten worden vermeld? Omdat artikel 702, anders dan het vroegere art. 61 Rv., niet meer voorschrijft de termijn voor de verschijning te vermelden. In de gevallen waarin niet gedagvaard wordt voor een bepaalde terechtzitting (uitzondering, maar voor het Hof van beroep de regel), moet een termijn worden vermeld; er is er maar één: de termijn van dagvaarding.

14. De hier aangegeven oplossing heeft voordelen. Men mag niet vergeten dat de appellant niet altijd de haastige partij is; in veel gevallen tracht hij de zaak te rekken. Het Gerechtelijk Wetboek heeft reeds de termijn van hoger beroep verkort van twee maanden tot een maand. Het kon dan zeker niet in de bedoeling liggen de appellant veel tijd te geven om de zaak voor het Hof op de rol te brengen. In het geschetste stelsel is hij daartoe verplicht binnen acht dagen, behoudens wettelijke verlenging. Geeft men hem het recht zelf die termijn te bepalen, dan kan hij daarvan misbruik maken, een lange termijn in de dagvaarding opgeven, binnen welke hij de zaak nog altijd op de rol kan inschrijven. De geïntimeerde zou zich aldus gedwongen kunnen zien de zaak zelf op de rol te doen brengen, het rolrecht te betalen en verkorting van de termijnen te vragen, voor zover hem het recht daartoe wordt toegekend. De wet bepaalt de termijnen, zegt artikel 51. Het geschetste systeem is daar een toepassing van; wie van een andere termijn spreekt moet deze bij gebrek aan wettelijke bepaling, aan de willekeur van de appelland overlaten.

Is de formule «na (het verstrijken van)» niet vaag? Dat mag worden toegegeven. Beter ware het wellicht geweest alle zaken op een bepaalde dag te laten inleiden. Toch moeten hierbij drie opmerkingen worden gemaakt. De gedaagde weet dat hij opgeroepen is en hij heeft zeker de tijd om inlichtingen in te winnen. In de praktijk geschiedt de inschrijving van partijen die in persoon verschijnen, stipter dan die van advocaten, bij wie de gewoonte, het vele werk en de toegeeflijkheid der magistraten de nauwgezetheid wel eens hebben afgestompt. De praktijk heeft ten slotte tientallen jaren in die zin gewerkt.

14. Een vaak gehoord bezwaar tegen de korte termijn van dagvaarding in hoger beroep is, dat de gerechtsdeurwaarder dan in bepaalde gevallen over te weinig tijd beschikt om alle exemplaren van zijn exploit, wanneer die op verschillende plaatsen in het land moeten worden betekend, bijeen te krijgen met het oog op de inschrijving op de rol. In geval van dagvaarding bij verzoekschrift bestaat die moeilijkheid niet.

Dit bezwaar kan uiteraard niets aan de wet veranderen. Maar het lijkt ook niet zo ernstig. Voor de inschrijving op de rol kan toch met het overleggen van één enkel exemplaar worden volstaan; de griffier dient de regelmatigheid van de dagvaarding niet te beoordelen. Hij schrijft een zaak in op de rol, voegt de exploiten naargelang zij binnenkomen bij het gerechtelijk dossier en of dit al dan niet regelmatig is, zal het Hof wel beoordelen. Een voorschrift op straffe van nietigheid, dat tegen deze werkwijze kan worden aangevoerd, is in het Gerechtelijk Wetboek niet te vinden.

En loopt de termijn van acht dagen te rekenen vanaf de oudste betekening of vanaf de jongste betekening?

15. Het kan zijn dat «binnen een termijn» verschijnen voor sommigen duidelijker is dan «na (het verstrijken of na verloop van) een termijn». Ik heb eerder aangetoond

waarom beide uitdrukkingen in het hoofd van de gewone man en zelfs van juristen ietwat mistig kunnen voorkomen. In geen geval echter kan worden gezegd dat hij die na verstreken termijn moet verschijnen, kan verschijnen wanneer hij wil zolang dat recht niet verjaard is. Zijn rechten zijn gevrijwaard door een regelmatige dagvaarding maar zijn plicht om te verschijnen ontstaat op de negende dag, behoudens wettelijke verlenging of behoudens uitstel wanneer die dag een rustdag is. Dat de appelland niet onmiddellijk op de vervulling van die verplichting aanspraak kan en zal maken, vindt zijn oorzaak in de procedureregeling en in het eigen belang van de appelland.

Een andere bedenking is, dat het Gerechtelijk Wetboek de vrijheid van de appelland om de bepaalde dag vast te stellen waarop hij dagvaardt in het gewone geval (niet op termijn), op geen enkele wijze beperkt. De hier voorgestane oplossing daarentegen sluit in dat de appelland iedere vrijheid mist om, bij dagvaarding voor een onbepaalde dag, de termijn van verschijning te bepalen. Mag aan het Gerechtelijk Wetboek zulk een inconsequentie toegeschreven worden? Ik vrees dat dit inderdaad het geval is.

De ordonnantie van april 1667 (jawel) (Tit. III, art. 3) schreef voor: *le délai ne pourra être moindre de huitaine et plus long de quinzaine* <sup>(19)</sup>. Wie een vlot afwickelen van geschillen wenst te bespoedigen, kan, zelfs voor een modern procesrecht, van deze oude regel leren. Een termijn bepalen waarbinnen de vaste dag waarvoor wordt gedagvaard moet worden bepaald, zou de regeling tot een sluitend geheel maken en misbruiken tot zelfs in de gedachte uitroeien.

#### IV.

16. Tot besluit: Als ik het goed zie, schrijft het Wetboek voor dat de appelland moet dagvaarden of oproepen om te verschijnen na verstreken termijn, indien hij niet voor een bepaalde dag oproept. De termijn die moet verstreken zijn, is de dagvaardingstermijn, die eveneens in acht moet worden genomen, wanneer voor een bepaalde dag wordt gedagvaard.

Een groot bezwaar is inderdaad dat deze oplossing niet zo maar uit het Wetboek kan worden afgelezen. Dit bezwaar geldt echter voor ieder antwoord op de gestelde vragen. Van het Wetboek mocht ongetwijfeld meer duidelijkheid worden verwacht en oefeningen als deze hadden overbodig moeten zijn.

Intussen verdient het aanbeveling enkele teksten van het Wetboek te wijzigen. Dit is altijd een hachelijke onderneming. In de zin van deze bijdrage zouden de artikelen 1040 en 1057 duidelijker worden, indien daarin «termijn van verschijning» of «termijn voor verschijning» vervangen werd door «termijn van dagvaarding». Artikel 1061 zou kunnen worden aangevuld als volgt: «In de andere gevallen geschiedt zij op de griffie van het gerecht van hoger beroep, ten laatste op de dag van de inleidende zitting».

Wellicht kan het huidige begrip «termijn van dagvaarding» worden verduidelijkt in artikel 707, b.v. als volgt: «De gewone termijn van dagvaarding, waarbinnen de gedaagde niet verplicht is te verschijnen, is...».

Maar waarom zou niet in alle zaken voor een bepaalde dag gedagvaard of opgeroepen worden? Dit zou de werking ook van het hogere gerecht doordachtiger maken en de rolvoorzitter meer en betere gelegenheid geven om de verdeling van de zaken in het oog te houden.

Bepaling van een maximumtermijn waarbinnen de dag van verschijning moet worden gesteld, lijkt mij ook aan te bevelen.

Robert SOETAERT,  
Raadsheer in het Hof van Beroep te Gent.

(1) Onder « termijn van dagvaarding » wordt in deze bijdrage mede verstaan de termijn van oproeping, wanneer het hoger beroep bij verzoekschrift of bij conclusie is ingesteld (art. 710, tweede lid, Ger. W.). Met hoger beroep wordt alleen bedoeld het beroep bij het Hof van Beroep.

(2) Bij arrest Brussel (1e k.) 4.05.1971, J.T. 1971, blz. 440, Pas. 1971, II, 15, werd een verzoekschrift tot hoger beroep « om te verschijnen na de termijn van acht dagen » ambtshalve nietig verklaard.

(3) Dagvaarding om te verschijnen « na de termijn van acht dagen » werd geldig bevonden bij arrest Brussel (9e k.) 21.01.1972, R.W. 1971-72, kol. 1149; Dagvaarding « na de termijn bij de wet bepaald, zijnde acht dagen » werd geldig verklaard bij arrest Brussel (10e k.) 2.05.1972, R.W. 1971-72, kol. 1752; bij dit arrest wordt de toevoeging « dat dit beroep binnen vijftien dagen op de rol zal worden gebracht » overbodig genoemd, maar onschadelijk, mits de inschrijving op de rol tijdig geschiedt (dus binnen de wettelijke termijn); Bij arrest Brussel (10e k.) 4.02.1972 (R.W. 1971-72, kol. 1352, met noot F.E.) werd een beroepschrift geldig verklaard waarin was vermeld dat de geïntimeerde « gehouden is binnen de veertien dagen na de kennisgeving van dit verzoekschrift door de griffier verklaring van verschijning te doen », zulks op grond dat aldus de « minimumtermijn » in acht is genomen. Zie ook Brussel 18.02.1971, J.T. 1971, blz. 235.

(4) Het Verslag over de Gerechtelijke Hervorming wordt hier geciteerd naar de uitgave van de drukkerij van het Staatsblad.

(5) Blz. 251. De Nederlandse tekst is minder uitdrukkelijk, doordat « voie » door twee verschillende termen is weergegeven.

(6) Onder het Wetboek Burgerlijke Rechtsvordering kon de zaak op de rol worden ingeschreven tot de dag vóór de terechtzitting, ook in geval van dagvaarding op termijn.

(7) Gedrukte Stukken, Kamer, 1965-66, stuk 59, nr. 19. Over « binnen », zie verder.

(8) Verslag, blz. 178.

(9) A.P.R., Tw. (Hoger) Beroep in burgerlijke zaken..., nr. 439.

(10) Handboek van het Burgerlijk Procesrecht, II, nr. 684.

(11) Garsonnet et Cézair-Bru, Traité..., II, (1912), nrs. 207-209. Van Lennep, I, nr. 58, blz. 155.

(12) *ibid.* Wel was de vermelding van de termijn van verschijning voorgeschreven op straffe van nietigheid (art. 61, 4°, Rv.).

(13) Blz. 179.

(14) In die zin het arrest Brussel 14.02.1972 (zie noot 3 hierboven). De commentator van het arrest stelt dat de appellant een langere termijn mag bepalen, dan de wettelijke. Het lijkt me dat, voor zover de beroepsakte niet nietig is omdat een langere termijn dan acht dagen (plus de wettelijke verlenging) wordt vermeld, de appellant hieruit nochtans geen enkel voordeel kan halen.

(15) In dagvaardingen kon men lezen: binnen, binst, na, na het verstrijken van, na het vervallen van, na verloop van, enz. Al deze uitdrukkingen vindt men nu nog in dagvaardingen en beroepschriften, maar bovendien, bv.: « na het vervallen van de wettelijke termijn van acht dagen en binnen de daaropvolgende wettelijke termijn van acht dagen... ». Het lijkt wel moeilijk ten aanzien van zulk een verwarring, die zelfs de wetgever heeft besmet (zie noot 18) een akte nietig te verklaren omdat ze « na » of « binnen » vermeldt.

(16) Cass. 26.03.1885, Pas. 1885, I, 98.

(17) « Binnen acht dagen ». Van Dale kent « binnen » in de betekenis van « na verloop van » als « Zuidnederlands » (wat dit dan ook moge zijn).

(18) « Binnen » betekent ook wel « na verloop van » in de artt. 641 en 1330. Maar in de artt. 1328 en 1329 betekent het zelfs « vóór de aanvang van ».

(19) Garsonnet et Cézair-Bru, nr. 207.

## VOOR EEN WETTELIJKE BEKRACHTIGING VAN HET BEZOEKRECHT IN BELGIE

### Inleiding.

1. Artikel 2 van de wet van 1 juli 1972 betreffende de rechtspleging inzake echtscheiding door onderlinge toestemming en scheiding van tafel en bed en haar gevolgen<sup>(1)</sup> heeft artikel 1288 van het Gerechtelijk Wetboek als volgt gewijzigd:

« Zij (de echtgenoten) zijn eveneens ertoe gehouden hun overeenkomst omtrent de volgende punten bij geschrift vast te leggen:

.....  
2° het bestuur over de persoon en over de goederen van de kinderen en het recht van bezoek wat betreft de kinderen bedoeld in artikel 1254, zowel gedurende de proeftijd als na de echtscheiding ».

Aldus duikt het bezoekrecht voor het eerst in de Belgische wetgeving op, en vindt, na jurisprudentiële en doctrinale, ook wettelijke erkenning.

De Belgische wet volgt op die manier een evolutie die zich zeer recent in Nederland en Frankrijk, en sinds lang in Duitsland heeft afgetekend. In de Belgische wet wordt het bezoekrecht nu erkend, zonder meer. In onze buurlanden gaat die erkenning gepaard met een, weliswaar summiere, wettelijke regeling.

Het oogmerk van deze studie is, na vergelijking met de Duitse, Franse en Nederlandse wet, een meer precieze wettelijke regeling van het bezoekrecht in België voor te stellen op grond van enkele beschouwingen over de aard van het bezoekrecht en over de verschillende bezoekgerechtigden.

### 1. Het bezoekrecht in de wetgeving van onze buurlanden.

#### 1. Duitse wet.

#### 2. In Duitsland is het bezoekrecht wettelijk erkend se-

dert het in voege treden op 1 januari 1900 van het B.G.B. van 18 augustus 1896. Art. 1636 B.G.B. kende aan de uit de echt gescheiden ouder die de zorg over de persoon van het kind niet verkreeg, het recht toe persoonlijke betrekkingen met dit kind te onderhouden.

Artikel 1636 B.G.B. werd vervangen door artikel 75 EheG van 20 februari 1946. Artikel 1, nr. 22 van het Gleichberg van 1 juli 1958 wijzigde dit art. 75 EheG op zijn beurt en voerde het huidige artikel 1634 B.G.B. in. Dit luidt als volgt:

« De ouder die de zorg over de persoon van het kind niet verkrijgt, behoudt het recht persoonlijke betrekkingen met het kind te onderhouden. De voogdijrechtbank kan deze betrekkingen tot in de bijzonderheden regelen; zij kan deze betrekkingen tijdelijk of definitief verbieden, zo het belang van het kind dit vergt »<sup>(2)</sup>.

3. Vroeger werd alleen het bezoekrecht erkend van de uit de echt gescheiden ouder die de zorg over de persoon van het kind niet verkreeg. Sinds 1958 wordt een bezoekrecht toegekend aan elke ouder, die de zorg over de persoon van het kind niet bezit.

In Duitsland bezitten alleen de ouders bezoekrecht, niet de grootouders. Zo wordt het bezoekrecht erkend van de uit de echt gescheiden ouder, de feitelijk gescheiden ouder, de uit de ouderlijke macht ontzette ouder en de natuurlijke moeder, indien ze de zorg over de persoon van het kind niet verkregen. De natuurlijke vader heeft geen bezoekrecht (§ 1711 B.G.B.). Hij mag het kind alleen bezoeken indien degene die met de zorg over de persoon van het kind belast is dit wenselijk acht of indien de voogdijrechtbank hem in het belang van het kind dit recht toekent<sup>(3)</sup>.

## 2. Franse wet.

4. In Frankrijk werd het bezoekrecht wettelijk vastgelegd door de wet van 4 juni 1970 op het ouderlijk gezag, van toepassing sinds 1 januari 1971<sup>(4)</sup>.

Art. 373-2 C.C. behandelt het bezoekrecht van uit de echt of van tafel en bed gescheiden ouders :

« Si les père et mère sont divorcés ou séparés de corps, l'autorité parentale est exercée par celui d'entre eux à qui le tribunal a confié la garde de l'enfant, sauf le droit de visite et de surveillance de l'autre ». Voortaan oefent de ouder die de hoede over het kind toegewezen wordt de ouderlijke macht alleen uit, met uitzondering van het recht van bezoek en van toezicht van de andere ouder. Vroeger gaven vele echtscheidingen aanleiding tot een werkelijke versnippering van de ouderlijke macht, bron van moeilijke betwistingen en bovendien meestal in strijd met het belang van het kind : de moeder bewaarde het bewaarrecht over de kinderen, de vader bleef titularis van de ouderlijke macht. Het nieuwe artikel brengt een praktische oplossing, alhoewel nog moeilijkheden, i.v.m. het recht van toezicht vooral, te verwachten zijn.

5. Art. 371-4 C.C. erkent het bezoekrecht van de grootouders :

« Les père et mère ne peuvent, sauf motifs graves, faire obstacle aux relations personnelles de l'enfant avec ses grands-parents. A défaut d'accord entre les parties, les modalités de ces relations sont réglées par le tribunal.

En considération de situations exceptionnelles, le tribunal peut accorder un droit de correspondance ou de visite à d'autres personnes, parents ou non ».

Het bezoekrecht van de wettelijke grootouders werd in Frankrijk reeds erkend sinds het cassatierecht van 2 juli 1857 (D. 1857, 1, 273). Het bezoekrecht van de natuurlijke grootouders werd bekrachtigd in een cassatiearrest van 27 juli 1938 (D. 1939, 1, 73). De nieuwe wettekst maakt geen onderscheid tussen wettige en natuurlijke grootouders : hij bedoelt ze dus beide. De rechtspraak heeft derden steeds principieel elk bezoekrecht ontzegd (Cass. fr. 22 maart 1961, D. 1961, 1, 521). De nieuwe wettekst ligt in de lijn van de rechtspraak : principieel verbod, behoudens uitzonderlijke omstandigheden, door de eiser van een bezoekrecht te bewijzen.

## 3. Nederlandse wet.

6. Het bezoekrecht werd voor het eerst opgenomen in de Nederlandse wetgeving ter gelegenheid van de wet « herziening echtscheidingsrecht » van 6 mei 1971, in werking getreden op 1 oktober 1971. Het nieuw artikel 161.5 van het Nederlands Burgerlijk Wetboek bepaalt :

« De rechter kan op vordering onderscheidenlijk verzoek van beide ouders of van één van hen een regeling treffen inzake de omgang tussen het kind en de ouder die niet met het gezag over het kind is of zal worden belast. Bij ontbreken van een zodanige voorziening in het echtscheidingsvonnis of in de latere beschikking, bedoeld in het eerste lid, kan deze alsnog door de kinderrechter worden getroffen ».

Het bezoekrecht van de ouder die niet met het gezag over het kind is belast vond in de Nederlandse rechtspraak erkenning na een arrest van de Hoge Raad van 28 augustus 1939 (N. J. 1939, 948)<sup>(5)</sup>. De vorige arresten van de Hoge Raad stonden afwijzend ten overstaan van dit bezoekrecht<sup>(6)</sup>. Van enig bezoekrecht van de grootouders is er in Nederland geen sprake.

## II Het bezoekrecht in België.

7. In België is het bezoekrecht nog niet wettelijk ge-

regeld, wel erkend. Artikel 1288 van het Gerechtelijk Wetboek, waar het de echtgenoten oplegt bij echtscheiding door onderlinge toestemming een overeenkomst te treffen over het bezoekrecht van hun kinderen, houdt inderdaad een principiële erkenning van het bezoekrecht in.

## A. Bepaling.

8. Het bezoekrecht is vrij moeilijk te definiëren. Twee recente vonnissen hebben gepoogd een bepaling te geven.

Een vonnis van de jeugdrechtbank te Brussel van 15 januari 1969<sup>(7)</sup> omschrijft het bezoekrecht als volgt : « Le droit de visite, ou plus exactement, le droit aux relations personnelles est une institution juridique dérivée de la filiation et dont le but est d'établir des relations familiales appropriées au statut d'un mineur d'âge, sujet de droit... Le droit aux relations personnelles n'est ni absolu ni sacré mais un droit subjectif qui confère à son titulaire certains pouvoirs en fonction d'un rapport social dont la nature, l'objet et la finalité doivent être pris en considération ».

Een betere, meer concrete definitie, geeft een vonnis van de burgerlijke rechtbank te Brugge van 13 januari 1969<sup>(8)</sup> : « Het bezoekrecht is het recht dat bepaalde bloedverwanten bezitten om minderjarige kinderen te bezoeken of hun bezoek te ontvangen niettegenstaande het verzet of minstens zonder de toelating te moeten verkrijgen vanwege diegenen die de ouderlijke macht of het bewaarsrecht over deze kinderen uitoefenen ».

## B. Sociologie van het bezoekrecht.

9. Het belang van de kandidaat-bezoekgerechtigde komt op de eerste plaats. Pas daarna wordt dit getoetst aan het belang van het kind of van de familie. Het is waar dat het kind, om zich volledig te kunnen ontplooiën, genegenheid nodig heeft, zowel van ouders als van grootouders. In normale omstandigheden zullen persoonlijke betrekkingen het kind tot voordeel strekken. Maar als de zaak voor het gerecht gebracht wordt, betekent dit dat er onenigheid bestaat tussen gescheiden ouders onderling of tussen ouders en grootouders en dan bieden deze persoonlijke betrekkingen naast voordelen ook belangrijke nadelen : het kind zal meegesleurd worden in de familietwisten en onder tegenstrijdige invloeden komen te staan.

Het is in deze omstandigheden moeilijk a priori te beweren dat het verlenen van een bezoekrecht het belang van het kind dient.

De rechtbanken beschermen niet zozeer het kind, maar wel degenen die een bezoekrecht vorderen tegen de arbitraire beslissingen van de bewaarder van het kind. Het zijn zij vooral die onder de scheiding lijden en die hun genegenheidsgevoelens gestoord zien.

Het belang van de kandidaat-bezoekgerechtigden is trouwens dat van de gemeenschap. De gemeenschap heeft er inderdaad alle belang bij dat de genegenheidsbanden onder bloedverwanten behoud worden. De familie is nog altijd de hoeksteen van de maatschappij<sup>(9bis)</sup>.

## C. Juridische grondslag.

10. Er heeft lang betwisting bestaan over de vraag of het bezoekrecht een zelfstandig recht was dan wel een recht voortvloeiend uit de ouderlijke macht.

Het bezoekrecht is zonder twijfel — zoals trouwens blijkt uit de twee hogervermelde definities en uit de sociologische beschouwingen — een zelfstandig, persoonlijk recht, dat steunt op de bloedverwantschap zelf. De grondslag ervan is de band door de natuur zelf tot stand gebracht, nl. tengevolge van de afstamming. De familiebanden impliceren normaliter wederkerige genegenheidsgevoelens<sup>(9)</sup>. Prof. Dabin<sup>(9bis)</sup> rechtvaardigt het bezoekrecht aldus : « Cette justification n'est autre que le lien du sang, qui unit les petits-enfants à leurs grands-parents, et le droit natu-

rel qui, en vertu de ce lien, appartient aux grands-parents de communiquer avec leurs petits-enfants. C'est donc la parenté au sens biologique qui, à défaut de texte, apporte son fondement au droit de visite : la parenté, avec ce que celle-ci implique normalement de sentiments d'affection réciproques. L'on est ainsi ramené, avec une loi de nature inscrite dans la structure physique des êtres, au « ius naturale quod natura omnia animalia docuit » d'Ulpian, droit commun à tous les animaux, homme et bêtes, d'où procèdent l'union des sexes, la procréation des enfants et leur éducation et, de façon plus lointaine, l'ordre des droits et des devoirs dérivant de la parenté ».

Het is op grond van de beschouwing dat het bezoekrecht voortvloeit uit de zedenwet, en gesteund is op de banden van het bloed dat thans algemeen aanvaard wordt dat de natuurlijke afstamming er geen afbreuk aan doet.

11. Het Hof van Cassatie heeft het bezoekrecht van ouders of grootouders in enkele arresten betiteld als een onderdeel van het bewaringsrecht<sup>(10)</sup>. Het heeft deze voorstelling om praktische redenen ingevoerd, nl. om de bezoekgerechtigden te laten genieten van de bescherming van art. 369 bis SWB, net als de bewaringsgerechtigden. Hoe goed de bedoelingen van het Hof ook waren, het principe blijft niettemin verkeerd. Dit werd duidelijk aangevoerd in de recente rechtsleer. Prof. J. Dabin merkt zeer juist op : « Si le droit de garde (garde matérielle, direction, éducation) peut bien être exercé conjointement (par exemple, par le père et par la mère), il est, de soi, indivisible, en sorte que l'on ne saurait voir dans le droit de visite l'exercice temporaire d'une partie du droit et des obligations du titulaire du droit de garde. La garde demeure, entière et continue, dans le chef de celui auquel elle a été attribuée, sans passer en tout ou en partie durant le temps de la visite, au titulaire du droit de visite »<sup>(10bis)</sup>. Dat het bezoekrecht geen onderdeel is van het bewaringsrecht wordt bevestigd door de Franse jurist G. Viney : « Si le droit de visite a bien pour effet de rendre temporairement inopposable à certaines personnes telle ou telle manifestation du droit de garde ou de puissance paternelle, il diffère essentiellement d'eux par son objet. Alors que le premier est destiné à permettre au visiteur de manifester et d'entretenir l'affection qui le lie à l'enfant, les autres ont trait à la direction et à l'éducation du mineur ». <sup>(10ter)</sup>.

12. Het bezoekrecht moet dus gezien worden als volledig losstaande van de ouderlijke macht. Het mag alleen beperkt of zelfs opgeheven worden in het belang van het kind<sup>(11)</sup>. En soms kan het belang van het kind vergen dat het ouderlijk gezag niet of niet al te zeer zou « gestoord » worden door het toekennen van een bezoekrecht. Conflict-situaties tussen bezoekgerechtigden en titularissen van de ouderlijke macht zijn nu eenmaal niet te vermijden<sup>(12)</sup>. Dan moeten de rechtbanken optreden rekening houdende met het belang van het kind. Het bezoekrecht is principieel erkend en de titularis van de ouderlijke macht zal moeten bewijzen dat het strijdig is met het belang van het kind<sup>(13)</sup>.

#### D. Bezoekgerechtigden.

13. In Nederland en Duitsland bezit alleen de ouder die niet met het gezag over het kind bekleed is een bezoekrecht.

In Frankrijk en België wordt ook de grootouders een bezoekrecht toegekend.

##### a) De ouders.

14. In een normaal gezin stelt zich geen probleem van bezoekrecht. Beide ouders oefenen gezamenlijk de ouderlijke macht uit (art. 373 B.W.). Van bezoekrecht kan er slechts sprake zijn wanneer één der ouders niet met de

ouderlijke macht of althans niet met het recht van bewaring bekleed is.

#### Toepassingen :

##### 1. Uit de ouderlijke macht ontzette ouder.

15. De uit de ouderlijke macht ontzette ouder bezit in principe een bezoekrecht, vermits dit laatste niet voortvloeit uit de ouderlijke macht, maar een zelfstandig recht is<sup>(14)</sup>. Het bezoekrecht zal hem echter vaak geweigerd worden in het belang van het kind.

##### 2. Feitelijk gescheiden ouder.

16. Hoewel de feitelijke scheiding in ons land niet wettelijk erkend is, aarzelen de rechtbanken niet bewarings- en bezoekrecht onder de feitelijk gescheiden echtgenoten te verdelen<sup>(15)</sup>. Juist in dergelijke gevallen lijkt het immers vaak noodzakelijk praktische schikkingen omtrent het verblijf van de kinderen te treffen, ondanks het feit dat beide ouders met de ouderlijke macht bekleed blijven<sup>(15bis)</sup>. Als een echtgenoot zonder geldige redenen de echtelijke woonst verlaat kan hij echter geen aanspraak maken op een bezoekrecht dat buiten deze echtelijke woonst zou kunnen worden uitgeoefend<sup>(16)</sup>. Vermits de feitelijke scheiding een onwettige toestand uitmaakt, kan alleen de echtgenoot die er geen schuld aan heeft een bezoekrecht vorderen.

##### 3. Uit de echt gescheiden of van tafel en bed gescheiden ouder.

17. In België wordt nog steeds aangenomen dat na echtscheiding of scheiding van tafel en bed de gewezen echtgenoten beiden bekleed blijven met het ouderlijk gezag, dat tussen hen verdeeld wordt<sup>(17)</sup>.

De ene echtgenoot bekomt het bestuur over de persoon en over de goederen van de kinderen (art. 302 B.W.).

De andere echtgenoot verkrijgt een recht van toezicht op de wijze waarop het kind wordt onderhouden, onderwezen en opgevoed (art. 303 B.W.). Dit recht van toezicht impliceert het bezoekrecht<sup>(18)</sup>. Dit bezoekrecht zal steeds kunnen beperkt of zelfs geweigerd worden in het belang van het kind<sup>(19)</sup>. Aldus werd gevonnen dat de bezoekgerechtigde zijn kind alleen mag ontvangen buiten aanwezigheid van zijn bijzit<sup>(20)</sup> of van een priester van een andere godsdienst dan deze waarin het kind wordt opgevoed<sup>(21)</sup>. Aldus werd het bezoekrecht in het belang van de kinderen afgewezen gelet op de gedragingen en de levenswijze van de betrokken ouder<sup>(22)</sup>. Zo bijvoorbeeld kan de aanhoudende afzijdigheid van de vader, die zijn onderhoudsplichten heeft verwaarloosd zodat hij uit dien hoofde een veroordeling heeft opgelopen, aanleiding zijn tot de weigering van een bezoekrecht<sup>(23)</sup>. Het feit dat de vader in de gevangenis vertoeft volstaat nochtans in se niet om hem een bezoekrecht te ontzeggen<sup>(24)</sup>.

De weigering van het kind zijn bezoekgerechtigde ouder te bezoeken is eveneens onvoldoende om deze betrekkingen met zijn kind te ontzeggen<sup>(25)</sup>, tenzij die weigering door een panische angst wordt ingegeven<sup>(26)</sup>. De mening van een kind stemt niet ipso facto overeen met het belang van dat kind.

##### 4. Natuurlijke ouder.

18. De natuurlijke ouders die beide hun natuurlijk kind erkend hebben oefenen op gelijke voet het ouderlijk gezag uit. De rechtbanken bezitten een controlerecht op deze uitoefening. Aldus kunnen ze, in geval van conflict, aan de ene ouder het recht van bewaring over het kind toevertrouwen en aan de andere een recht van bezoek<sup>(27)</sup>.

Alleen indien de afstamming wettelijk vaststaat, bezit de natuurlijke ouder een bezoekrecht<sup>(27bis)</sup>.

De overspelige ouder heeft geen bezoekrecht<sup>(28)</sup>.

### 5. Adoptie.

19. De adoptant is ten aanzien van de geadopteerde bekleed met de rechten van de ouderlijke macht (art. 361, § 1 B.W.). De oorspronkelijke ouders, wettig of natuurlijk, behouden echter een bezoekrecht (<sup>28</sup>).

#### b) Grootouders :

##### 1. Wettige grootouders.

20. Het bezoekrecht van de grootouders werd in Frankrijk voor het eerst erkend door het reeds vermelde cassatiearrest van 8 juli 1857 (<sup>30</sup>), later herhaaldelijk bevestigd (<sup>31</sup>). In België werd het bezoekrecht van de grootouders door het Hof van Cassatie voor het eerst erkend in een arrest van 14 oktober 1915 (Pas. 1915-16, I, 455) (<sup>32</sup>), bevestigd door een arrest van 25 september 1930 (Pas. 1930, I, 310) (<sup>33</sup>). Het bezoekrecht van de grootouders werd vaak verantwoord als gesteund op artikel 371 B.W. : « Een kind, van welke leeftijd ook, is aan zijn ouders eerbied en ontzag verschuldigd ». Het bezoekrecht van de grootouders zou een uiting zijn van de eerbied hun door hun kinderen verschuldigd. Dit is ver gezocht. De verhouding grootouders-kleinkinderen komt in artikel 371 B.W. niet ter sprake (zie W. De Groote, APR, Tw. Bezoekrecht, blz. 24 en J. Dabin, o.c., RCJB 1966, blz. 379, nr. 5). Andere artikels van het burgerlijk wetboek stellen wettelijke rechten en verplichtingen in tussen grootouders en kleinkinderen, ondermeer inzake levensonderhoud en erfrecht (zie J. Dabin, o.c., blz. 376 nr. 2 en voetnoot 4). Het bezoekrecht van de grootouders is tot nu toe echter alleen gegrond op de natuurrecht. Ook het bezoekrecht van de grootouders kan geweigerd worden in het belang van het kind (<sup>34</sup>). Eventueel kan de rechtbank, alvorens een beslissing te treffen, een psychiatrisch onderzoek bevelen (<sup>35</sup>).

##### 2. Natuurlijke grootouders.

21. Het bezoekrecht van natuurlijke grootouders werd pas laat erkend, in Frankrijk door een cassatiearrest van 27 juli 1938 (reeds vermeld), in België door een cassatiearrest van 22 september 1966 (Pas. 1967, I, 78). Vroeger werd het geweigerd omdat de natuurlijke afstamming slechts in de eerste graad zou bestaan (<sup>36</sup>).

Het bezoekrecht wordt zonder onderscheid aan alle natuurlijke grootouders toegekend. De grootouders bezitten een bezoekrecht ten overstaan van het wettig kind van hun natuurlijk kind, ten overstaan van het natuurlijk kind van hun natuurlijk kind en ten overstaan van het natuurlijk kind van hun wettig kind (<sup>37</sup>).

### 3. Adoptie.

22. De grootouders beschikken over een bezoekrecht ten overstaan van het aangenomen kind van hun wettig kind (<sup>38</sup>).

De grootouders bezitten ook een bezoeksrecht jegens het wettig kind van hun aangenomen kind (<sup>39</sup>).

#### c) Derden.

23. Alleen de ascendenten in rechte linie bezitten een bezoekrecht.

Peter of meter (<sup>40</sup>), broer of zuster (<sup>41</sup>), tante of oom, en elke derde die zich, zelfs jaren, met de opvoeding van een kind heeft ingelaten (<sup>42</sup>), zijn in principe niet bezoekgerechtigd.

### III. Voorstel voor een wettelijke hervorming.

24. Er werd reeds beoogd dat het bezoekrecht in hoofde van ouders en grootouders dient gezien als een zelfstandig, « natuurlijk » recht, gegrond op de afstamming (<sup>43</sup>). De juridische grondslag die aldus aan het bezoekrecht gege-

ven wordt is juist, maar vaag. De rol van het natuurrecht moet in een moderne samenleving zoveel mogelijk beperkt worden. Het bezoekrecht is een maatschappelijke vereiste en de nakoming daarvan kan best geregeld worden in duidelijke wetteksten. Daarom moet het bezoekrecht bekrachtigd worden in de wet, niet alleen occasioneel in een wetboek van procedure (het nieuwe artikel 1288 GWB), maar vooral in het burgerlijk wetboek zelf.

25. Het is duidelijk dat de rechtspraak alleen niet voor de nodige rechtszekerheid kan zorgen. « La souplesse tant vantée des solutions jurisprudentielles dissimule mal ici, comme souvent, l'incertitude des conceptions et l'incohérence des solutions. Sans doute il eût été jusqu'à présent prématuré de codifier une matière dont tous les aspects n'avaient pu encore être saisis. Mais aujourd'hui le « droit de visite », paraît avoir atteint une maturité suffisante pour figurer dans nos lois » ; aldus besluit G. Viney zijn artikel « Du droit de visite » (<sup>44</sup>), enkele jaren voor de bekrachtiging van het bezoekrecht van ouders en grootouders in het Franse burgerlijk wetboek.

26. Het ware wenselijk in ons burgerlijk wetboek een plaats te voorzien voor het principe zelf en voor een summier regeling van het bezoekrecht van ouders en grootouders, waarbij de verdere praktische uitwerking aan de rechter zou opgedragen worden (<sup>45</sup>).

Concreet stellen we voor in titel IX van het burgerlijk wetboek over de ouderlijke macht op de plaats van de opgeheven artikelen 375-383 volgende bepalingen in te lassen :

27. art. 375 B.W. : « De ouder die het bestuur over de persoon van een kind niet verkrijgt, bezit een recht van bezoek wat betreft dit kind (<sup>46</sup>).

Hij kan zich ten allen tijde tot de jeugdrechtsbank wenden om de uitoefening van dit recht te verzekeren (<sup>47</sup>). De jeugdrechtsbank bepaalt de modaliteiten van het bezoekrecht. Zo het belang van het kind dit vergt, kan zij het bezoekrecht weigeren of afschaffen » (<sup>48</sup>).

28. art. 376 B.W. : « De grootouders bezitten een recht van bezoek ten aanzien van hun kleinkinderen (<sup>49</sup>). Zij kunnen zich ten allen tijde tot de jeugdrechtsbank wenden om de uitoefening van dit recht te verzekeren. De jeugdrechtsbank bepaalt de modaliteiten van het bezoekrecht. Zo het belang van het kind dit vergt kan zij het bezoekrecht weigeren of afschaffen ».

29. art. 377 B.W. : « In uitzonderlijke gevallen kan de jeugdrechtsbank een recht van bezoek toestaan aan andere personen, zo het belang van het kind dit vergt » (<sup>50</sup>).

Johan GERLO,

Assistent aan de Rechtsfaculteit van de V.U.B.,  
Navorser bij het Centrum voor Burgerlijk Recht  
van de V.U.B.

(1) Gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 18 juli 1972.

(2) § 1634 BGB (Persönlicher Verkehr mit dem Kind).

(3) Ein Elternteil, dem die Sorge für die Person des Kindes nicht zusteht, behält die Befugnis, mit ihm persönlich zu verkehren.

(4) Das Vormundschaftsgericht kann den Verkehr näher regeln. Es kann ihn für eine bestimmte Zeit oder dauernd ausschliessen, wenn dies zum Wohle des Kindes erforderlich ist.

(5) Zie de commentaar op § 1634 BGB in Soergel-Siebert, Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Band 5 : Familienrecht, door Hermann Lange, uitg. W. Kohlhammer 1971, blz. 513-520.

(6) Zie de commentaren op deze wet van Brazier, M., L'autorité parentale (Commentaire de la loi n° 70-459 du 4 juin 1970), JCP 1970, D 2362, vnl. nrs. 31-32 en nr. 100 ; Colombet, C., Commentaire de la loi du 4 juin 1970 sur l'autorité parentale, Dalloz 1971, Chron., blz. 1 e.v., vnl. 39-40 en 79 ; Gobert, M., L'enfant et les adultes (à propos de la loi

du 4 juin 1970), JCP 1971, D 2421, vnl. nrs 13-21; Legeais, R., L'autorité parentale (Commentaire de la loi n° 70-459 du 4 juin 1970), artikelenreeks in Répertoire du notariat Defrenois, vnl. 1972, blz. 604-606.

(5) Cfr. ook het arrest van de Hoge Raad van 6 oktober 1955 (N.J. 1955, 722); C. Asser, Nederlands burgerlijk recht, I, 9e druk bewerkt door J. Wiarda, blz. 428-431; A. Pitlo - G. Meijling, Het personenrecht naar het Nederlands Burgerlijk Wetboek, Tjeenk-Willink, 1970, 216-217.

(6) H.R. 21 januari 1909 (W., 8804), 17 juni 1910 (W., 9037) en 20 juni 1919 (W., 1046; N.J. 1919, 803).

(7) J.T. 1969, 222, DMJ I-116 (Dokumentatie Ministerie van Justitie - Jeugdbescherming).

(8) R.W. 1968-69, col. 1138.

(8bis) Guiho, P., Essai d'une théorie générale du droit de visite, JCP 1952, I, 963.

(9) Cfr. Willy De Groote, APR v° Bezoekrecht, blz. 26... Zie ook Rb. Gent, 14 juli 1953 (Van Bockstael/D'Hondt), onuitgegeven, geciteerd in APR, v° Bezoekrecht, blz. 28 en Rb. Brussel, 27 januari 1960 (Rev. dr. fam. 1960, blz. 21).

(9bis) Dabin, J., o.c., RCJB 1966, blz. 384, nr. 10.

(10) Cass. 7 april 1943, (Pas. 1943, I, 132), 18 december 1950, (Pas. 1951, I, 257) en 1 juni 1959 (Pas. 1959, I, 996).

(10bis) Le droit de visite des grands-parents de l'enfant naturel, nota o. Cass. 22 september 1966, RCJB 1966, blz. 378-379, nr. 4.

(10ter) Du « droit de visite », Rev. trim. dr. civ. 1965, blz. 253. Vgl. Guiho, P., Essai d'une théorie générale du droit de visite, JCP 1952, I, nr. 963, nr. 16.

(11) Vgl. Jrb. Brussel, 20 december 1966 (J.T. 1967, 208): «... si le droit de visite ou plus exactement aux relations personnelles a son fondement dans l'intérêt de son titulaire il trouve sa limite dans l'intérêt de l'enfant sujet et non objet de droit».

Voor een nadere omschrijving van « het belang van het kind », zie Viney, G., o.c., blz. 230-231.

(12) Bijvoorbeeld omdat de bezoeker gerechtigde bijna steeds van de gelegenheid gebruik maakt om zijn kind of kleinkind eens extra te verwennen.

(13) Vgl. Cass. 14 oktober 1915 (Pas. 1915-16, I, 455). Een andere opvatting van het bezoekrecht, de leer van het rechtsmisbruik, keerde de bewijslast om: de kandidaat-bezoeker gerechtigde moest bewijzen dat de titularis van de ouderlijke macht misbruik maakte van zijn ouderlijk gezag door het bezoekrecht te weigeren.

(14) Vgl. Rb. Gent, 14 juli 1953 (Van Bockstael/D'Hondt), onuitgegeven, geciteerd in APR, v° Bezoekrecht, blz. 28.

Contra: Jrb. Kortrijk, 28 oktober 1969 (DMJ I-152) die van oordeel is dat de volledige ontzetting uit de ouderlijke macht de ontzetting van het recht op persoonlijke verhoudingen impliceert, Cfr. F. Rigaux, Les personnes, I, nr. 3247.

(15) Zie bijvoorbeeld Rb. Kortrijk, 27 december 1956 (R.W. 1957-58, 821), Brussel (jk), 25 februari 1971 (DMJ I-198), Jrb. Brussel, 21 oktober 1971 (DMJ I-223). Sedert de wet van 8 april 1965 op de jeugdbescherming bestaat er betwisting over de bevoegde rechtbank: jeugdrechtsbank of burgerlijke rechtbank. Op grond van artikel 373 B.W. dient aangenomen dat de jeugdrechtsbank bevoegd is op vordering van de moeder en eventuele tegenvordering van de vader (Jrb. Brussel, 20 december 1966, DMJ I-16; Jrb. Brugge, 7 november 1967, DMJ I-42; Jrb. Brussel, 19 december 1967, DMJ I-57; Jrb. Brussel, 9 januari 1968, DMJ I-61; Jrb. Brussel, 31 januari 1968, DMJ I-65; Jrb. Charleroi, 10 februari 1968, DMJ I-78; Jrb. Brussel, 4 april 1968, DMJ I-80) en dat de burgerlijke rechtbank bevoegd is op vordering van de vader (Jrb. Dinant, 19 maart 1968, DMJ I-73; Jrb. Doornik, 14 mei 1969, DMJ I-130).

(15bis) Beide ouders oefenen dus de juridische bewaring uit. Maar een ouder moet een bezoekrecht kunnen vorderen telkens de materiële bewaring van zijn kind hem ontsnapt; het gaat niet op te beweren dat het probleem van het bezoekrecht zich niet stelt voor de ouder die juridisch het bewaarrecht bezit, d.w.z. vroeger voor de vader (vgl. P. Guiho, o.c., JCP 1952, I, 963, nr. 27), nu voor beide ouders. Het bezoekrecht is een zelfstandig recht.

(16) Zie Cass. fr. 1 april 1963 (Bull. 1963, I, blz. 167, nr. 195). Het betrof een geval waar de vader niet aan zijn verplichtingen tekortkwam en de vrouw niet belette met de kinderen in het echtelijk huis te leven... « Si le père tolère que son épouse ait une résidence séparée, cette tolérance ne saurait créer au profit de cette dernière un droit de visite propre s'exerçant en dehors du domicile conjugal ». Ook aan de vrouw, die na afwijzing van de eis tot echtscheiding, het echtelijk huis weigert te vervoegen, werd het bezoekrecht ontzegd (Paris, 21 februari 1964, JCP 1964, II, 13629 en noot Rouast).

(17) Willy De Groote, APR v° Bezoekrecht, blz. 33-34.

(18) Zie ondermeer, Luik, 12 augustus 1869 (Pas. 1870, II, 95); Rb. Brussel, 6 februari 1879 (Pas. 1879, III, 358); Brussel, 16 juli 1890 (Pas. 1891, II, 143); Rb. Kortrijk, 21 januari 1955 (R.W. 1955-56, 404) en Gent, 23 oktober 1958 (R.W. 1958-59, 1264). Rechtspraak en rechtsleer beschouwen het bezoekrecht

van de uit de echt gescheiden ouder bijna steeds als noodzakelijk correlarium van zijn recht van toezicht. Het lijkt ons beter beide te scheiden. Het bezoekrecht is een zelfstandig recht. Iets anders is het voor zichzelf een bezoekrecht te vorderen of zich tot de rechtbank te wenden omdat de andere ouder omtrent de opvoeding van het kind een beslissing neemt die strijdig is met het belang van dit kind.

(19) Cass. fr. 7 mei 1900 (BJ 1901, 722; DP 1901, I, 452) en Jrb. Brussel, 19 december 1969 (DMJ I-167). Contra, wat de afschaffing betreft: Jrb. Brussel, 21 november 1967 (DMJ I-54). Vgl. Jrb. Brugge, 16 januari 1969 (DMJ I-125).

(20) Rb. Kortrijk, 21 januari 1955 (R.W. 1955-56, 404). Vgl. Luik, 18 november 1948 (Jur. Liège 1948, 146) en Brussel 26 november 1952 (JT 1953, 411).

(21) Jrb. Dinant, 30 januari 1968 (DMJ I-63; Jur. Liège 1967-68, 189).

(22) Rb. Turnhout, 25 februari 1965 (Turn.rechts. 1965, 304); Jrb. Brussel, 15 januari 1969 (DMJ I-116) en 24 februari 1969 (DMJ I-112).

(23) Jrb. Brussel, 18 december 1969 (DMJ I-166).

(24) Luik, 9 maart 1950 (Pas. 1951, II, 24); Vgl. het vonnis a quo Kortg. Luik, 19 mei 1949 (Jur. Liège 1949-50, 24; Pas. 1950, III, 27); Rb. Nijvel, 17 april 1962 (Rec. Niv. 1962, 90).

(25) Brussel, 22 oktober 1970 (DMJ I-192).

(26) Jrb. Brussel, 27 maart 1969 (DMJ I-123).

(27) Brussel, 3 april 1867 (Pas. 1867, II, 270). Om een bezoekrecht te verwerven zal de natuurlijke ouder, die zijn kind erkend heeft en die het bewaarrecht over dit kind niet uitoefent, zich tot de burgerlijke rechtbank en niet tot de jeugdrechtsbank moeten wenden (Rb. Brussel, 18 maart 1967, DMJ IV-18 en Jrb. Brussel 18 mei 1972, DMJ I-237).

(27bis) Zie Dabin, J., RCJB 1966, blz. 386 nr. 13 en De Groote, W., APR, v° Bezoekrecht, blz. 42-43, nr. 48.

(28) Cass. fr. 14 mei 1956 (JCP 1956, II, 9356bis) en 3 januari 1964 (JCP 1964, II, 13521). Het Franse Hof van Cassatie kent de overspelige vader echter wel een bezoekrecht toe, als hij een bijdrage levert tot het onderhoud van het kind (Cass. fr. 29 maart 1966, D. 1966, 369 en 4 juni 1966, D. 1967, 65).

(29) Cass. fr. 10 mei 1939 (D.H. 1939, 370) en 4 januari 1961 (Gaz. Pal. 1961, 269), Luik, 25 februari 1954 (Pas. 1954, II, 34) en Rb. Antwerpen, 27 januari 1967 (DMJ IV-13).

(30) Bij arrest van 5 maart 1855 (DP 1855, I, 341) had het Franse Hof van Casatie het verlenen van bezoekrecht aan de grootouders nog beschouwd als een « obligation purement morale » die niet moest nageleefd.

(31) Ondermeer door cassatiearresten van 12 februari 1894 (DP 1894, I, 218), 16 december 1930 (S. 1931, I, 207) en 6 januari 1958 (Bull. 1958, I, 11, nr. 15).

(32) Op voorziening tegen een arrest van het Hof van Beroep van Brussel, van 22 december 1913 (Pas. 1914, II, 49) dat het bezoekrecht had toegestaan. Voordien was het bezoekrecht van de grootouders geweigerd door vonnissen van Rb. Gent, 19 november 1877 (Pas. 1878, III, 271), Rb. Charleroi, 18 juni 1890 (Pand. pér. 1890, nr. 1874) en Rb. Brussel, 10 juli 1912 (B.J. 1912, 946); het was echter reeds erkend door vonnissen van Rb. Gent, 23 juli 1902 (B.J. 1903, 424) en Rb. Brussel, 26 december 1907 (Pas. 1908, III, 157). Na het cassatiearrest van 1915, erkent alleen een arrest van het Hof van Beroep te Brussel van 24 juni 1922 (B.J. 1923, 214 en conclusies av. gen. Gesché) het principe van het bezoekrecht der grootouders niet: « La loi naturelle ne crée pas, par elle seule, des obligations juridiques susceptibles d'être sanctionnées par le juge; il faut, pour que naissent ces obligations, que la loi naturelle ait été consacrée par la loi positive ».

(33) Volgende arresten van onze Hoven van Beroep erkennen het bezoekrecht: Luik, 18 juni 1930 (Pas. 1930, II, 134); Brussel, 14 juni 1933 (Pas. 1933, II, 158); Brussel, 23 februari 1949 (Pas. 1949, II, 102); Gent, 11 mei 1950 (R.W. 1949-50, 1586); Brussel, 5 november 1956 (Pas. 1958, II, 63); Brussel, 9 juni 1962 (Pas. 1963, II, 198) en Brussel, 8 december 1971 (Pas. 1972, II, 36). Tevens volgende vonnissen: Rb. Hoei, 19 juli 1917 (Pas. 1918, III, 47); Rb. Brussel, 18 februari 1921 (B.J. 1921, 474; Rev. prat. not. 1922, 633); Rb. Luik, 26 december 1922 (Jur. Liège 1923, 109); Kortg. Aarlen, 29 oktober 1929 (Jur. Liège 1929, 292); Rb. Brugge, 28 april 1936 (R.W. 1935-36, 1635); Rb. Gent, 14 juli 1936 (Pas. 1936, III, 145); Rb. Luik, 3 december 1936 (Pas. 1937, III, 89, J.T. 1936, 712). Rb. Luik, 8 november 1956 (Pas. 1957, III, 97); Kortg. Kortrijk, 29 mei 1958 (R.W. 1958-59, 1221); Rb. Antwerpen, 20 november 1958 (R.W. 1959-60, 415); Kortg. Brugge, 23 november 1961 (R.W. 1961-62, 1573); Kortg. Luik, 8 februari 1967 (Pas. 1967, III, 113; DMJ IV-15); Rb. Brussel, 14 april 1967 (DMJ IV-49); Burg. Brussel, 29 juni 1968 (J.T. 1969, 48); Burg. Nijvel, 12 november 1968 (Rec. jur. Niv. 1970, 69). De grootouder moet het bezoekrecht vorderen voor de burgerlijke rechtbank, niet voor de jeugdrechtsbank (Kortg. Luik, 8 februari 1967, DMJ IV-15 en Jrb. Doornik, 10 mei 1967, DMJ I-7 en 8).

(34) Rb. Luik, 3 december 1936, gecit.

(35) Kortg. Luik, 8 februari 1967, gecit.

(36) Luik, 19 november 1931 (Jur. Liège 1932, 90). Vgl. Rb. Brussel, 20 juli 1960 (J.T. 1960, 649) en De Page (I, nr. 1114):

« Le lien du sang (filiation) n'existe qu'entre l'enfant et ses auteurs. L'enfant naturel n'est pas le petit-fils des auteurs de ses parents. A l'égard de ceux-ci, c'est un étranger ».

(37) Rb. Brussel, 22 december 1960 (J.T. 1961, 282); Rb. Brussel, 2 oktober 1964 (Rev. prat. not. 1965, 125, obs); Rb. Brussel, 15 oktober 1965 (Pas. 1966, III, 113); Brussel, 2 juni 1965 (Pas. 1966, II, 151); Rb. Brussel, 28 april 1967 (DMJ IV-22); Kortg. Luik, 15 december 1969 (DMJ IV-79).

(38) Burg. Nijvel, 6 mei 1969 (Rec. jur. Niv. 1970, p. 64) en Brussel, 8 december 1971 (Pas. 1972, II, 36; J.T. 1972, 49).

(39) Burg. Brussel, 9 maart 1968 (Ann. not. 1968, 235) en Burg. Brussel, 28 juni 1969 (DMJ IV-75).

(40) Cass. fr. 22 maart 1961 (D. 1961, 521 en noot Savatier).

(41) Rb. Brussel, 14 april 1967 (DMJ IV-49).

(42) Cass. fr. 10 maart 1958 (JCP 1958, II, nr. 10534); de « nourriciers » hebben geen bezoekrecht.

(43) Het bezoekrecht kan best vergeleken worden met de onderhoudsverplichting: beide zijn de juridische bekrachtiging van een wederzijdse morele verplichting, voortvloeiend uit de bloedverwantschap (zie De Grote, W., APR v° Bezoekrecht, blz. 28 en Guiho, P., o.c. nr. 18).

(44) Rev. trim. dr. civ. 1965, blz. 260. Vgl. Guiho, P., o.c. nr. 45 (minder enthousiast).

(45) Zie De Groote, W., APR v° Bezoekrecht, blz. 16, nr. 9.

(46) Een ruime bepaling die kan toegepast op elke ouder, hij weze uit de echt gescheiden, feitelijk gescheiden, uit de ouderlijke macht ontzette of natuurlijke ouder, die de zorg over de persoon van het kind niet bezit (vgl. de Duitse wet).

(47) Dit op grond van een duidelijke strekking om alle conflicten waarbij de persoon van een minderjarige betrokken is aan de jeugdrechtbank toe te vertrouwen.

(48) De beslissingen van een jeugdrechtbank zijn immers essentieel tijdelijk.

(49) Alle grootouders, zonder onderscheid: wettige, natuurlijke en adoptieve.

(50) Andere familieleden dan de ascendenten of derden bezitten principieel nooit bezoekrecht. Zij kunnen een bezoekrecht bekomen indien ze zelf het bewijs leveren van het belang ervan voor het kind. Het belang van het kind moet immers steeds de doorslag geven.

Vgl. voetnoot (13) en J. Dabin, R.C.J.B. 1966, blz. 385, nr. 11.

## RECHTSPRAAK

### HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 4 mei 1972.

Voorzitter-verslaggever: M. Valentin.

Procureur-generaal: M. Ganshof van der Meersch.

1. **Aanhangigheid.** — **Belgisch-Duitse Overeenkomst van 30 juni 1958, art. 15, § 1 — Exceptie van litispendingie.** — **Wederkerige vorderingen tot echtscheiding ingesteld door de man in Duitsland, door de vrouw in België.** — **Oorzaak van een eis.** — **Begrip.**
2. **Excepties.** **Excepties van nietigheid.** — **Echtscheiding.** — **Verschijsning van de partijen in persoon voor de voorzitter.** — **Verzoek om uitstel.** — **Weigering.**

1. **Art. 15 van de Belgisch-Duitse Overeenkomst van 30 juni 1958 bepaalt dat de rechtbanken van elk van beide Staten op verzoek van een van de partijen in het geding zich ervan moeten onthouden uitspraak te doen over een eis, wanneer omtrent dezelfde zaak en tussen dezelfde partijen reeds een eis aanhangig is voor de rechtbank van de andere Staat, die naar luid van de Overeenkomst zou bevoegd zijn, en indien hieruit een beslissing zou kunnen voortvloeien die op het grondgebied van de andere Staat zou moeten erkend worden.**

Van de term « oorzaak » in art. 15 van de Overeenkomst moet geen uitlegging gegeven worden, die van zijn gebruikelijke juridische betekenis afwijkt.

De oorzaak van een eis is de juridische grondslag van deze eis. Wederkerige rechtsvorderingen tot echtscheiding brengen verschillende eisen voor de rechter; de oorzaak van de eis van de man en die van de eis van de vrouw verschillen.

2. **De rechter steunt terecht op de artikelen 860 en 861 Ger. W. om te beslissen, dat ook al was de aangeklaagde onregelmatigheid aanwezig, ze echter de rechtspleging niet nietig zou maken op grond enerzijds dat een dergelijke nietigheid niet uitdrukkelijk door de wet wordt voorgeschreven, anderzijds dat het aangevoerde feit de belangen van eiser niet had geschaad.**

Naschke t./ Schubert.

Gelet op het bestreden arrest, op 13 januari 1971 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het eerste middel, afgeleid uit de schending van

de artikelen 15 (inzonderheid 15/1) van de Overeenkomst tussen België en de Bondsrepubliek Duitsland betreffende de erkenning en de wederzijdse tenuitvoerlegging van rechterlijke beslissingen, scheidsrechterlijke uitspraken en authentieke akten in burgerlijke zaken of in handelszaken, die op 30 juni 1958 te Bonn is ondertekend en bij de wet van 10 augustus 1960 werd goedgekeurd, 236 tot 239 en 240 van het Burgerlijk Wetboek (welke artikelen 236 en 239 gewijzigd werden bij de wet van 8 april 1965, artikel 14, en welk artikel 240 gewijzigd werd bij de wet van 14 december 1935, artikel 2, en bij het koninklijk besluit nr. 239 van 7 februari 1936, artikel 1) en 700 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het bestreden arrest afwijzend beschikt op de exceptie van litispendingie die eiser hieruit heeft afgeleid dat er reeds een door hem ingestelde eis tot echtscheiding aanhangig is voor de burgerlijke rechtbank te Berlijn, waarvoor verweerster, op 30 juli 1969, gedagvaard werd te verschijnen, terwijl zijzelf pas bij exploit van 1 oktober 1969 eiser heeft gedagvaard om voor de rechtbank van eerste aanleg te Nijvel te verschijnen, dat, volgens de gronden die deze beslissing bepalen, de exceptie van litispendingie impliceert dat de beide rechtsvorderingen identiek zijn en vooral hetzelfde voorwerp hebben; wanneer beide partijen verzoeken de echtscheiding toe te staan, voeren zij verschillende grieven aan om de verbreking van de huwelijksband ten nadele van de tegenpartij te bekomen, zodat de eisen niet identiek zijn of er geen identiteit van oorzaak of van voorwerp ten grondslag van elk van de rechtsvorderingen ligt en artikel 15 van de Belgisch-Duitse overeenkomst van 30 juni 1958 niet van toepassing is; bovendien, de rechtbank van eerste aanleg te Nijvel de voorkeur moet hebben boven de rechtbank te Berlijn, daar ze als eerste, vanaf 31 maart 1969, van de zaak kennis heeft genomen door de neerlegging van het verzoekschrift tot echtscheiding van verweerster, vermits, naar luid van artikel 700 van het Gerechtelijk Wetboek, een verzoekschrift een vorm is om vorderingen in te stellen,

terwijl, eerste onderdeel, artikel 15 van voornoemde overeenkomst ertoe strekt te vermijden dat in de ene en de andere van beide ondertekenende Staten tegenstrijdige beslissingen zouden worden gewezen; aldus de bewoorden « zelfde zaak » van de Franse tekst van de overeenkomst gelijkstaan met de identiteit van voorwerp waarvan de Duitse tekst gewag maakt; wederzijdse eisen tot echtscheiding beide de uit het huwelijk voortvloeiende verplichtingen tot grondslag hebben en allebei

tot ontbinding van de huwelijksband strekken; toestaan dat ze gezamenlijk door rechtscolleges van de beide landen worden behandeld tot tegenstrijdige beslissingen kan leiden, althans voor sommige modaliteiten van de ontbinding van het huwelijk, zodat de voorwaarden inzake litispendentie zoals de overeenkomst deze opvat, ten deze, vervuld zijn (schending van artikel 15 van de Belgisch-Duitse overeenkomst van 30 juni 1958, goedgekeurd bij de wet van 10 augustus 1960);

tweede onderdeel, het instellen van een vordering bij verzoekschrift, waarvan sprake in artikel 700 van het Gerechtelijk Wetboek, enkel betrekking heeft op de rechtspleging op eenzijdig verzoekschrift zoals geregeld bij de artikelen 1025 en volgende en vreemd blijft aan de echtscheiding; naar luid van artikel 15 van voornoemde overeenkomst en van het intern Belgisch recht een rechtbank slechts van een eis tot echtscheiding kennis neemt en een dergelijke eis ervoor slechts aanhangig is door de dagvaarding tot echtscheiding, met uitzondering van de formaliteiten van de voorafgaande fase van verzoening, zodat het bestreden arrest zich ten onrechte op de datum van de neerlegging van het verzoekschrift tot echtscheiding van verweerster heeft beroepen om aan de rechtbank van eerste aanleg te Nijvel de voorkeur te geven (schending van alle in het middel vermelde wettelijke bepalingen):

Wat het eerste onderdeel betreft:

Overwegende dat artikel 15 van de Belgisch-Duitse overeenkomst van 30 juni 1958, goedgekeurd bij handeling van de wetgevende macht van 10 augustus 1960, met name bepaalt dat de rechtbanken van elk van beide Staten, op verzoek van een van de partijen in het geding, zich ervan moeten onthouden uitspraak te doen over een eis wanneer omtrent dezelfde zaak en tussen dezelfde partijen reeds een eis aanhangig is voor een rechtbank van de andere Staat die naar luid van onderhavige Overeenkomst zou bevoegd zijn en indien hieruit een beslissing zou kunnen voortvloeien die op het grondgebied van de andere Staat zou moeten erkend worden;

Overwegende dat noch uit voornoemde overeenkomst noch uit enig gezaghebbend verslag van de onderhandelaars blijkt dat de term «oorzaak», in artikel 15 van deze overeenkomst een uitlegging moet worden gegeven die van zijn gebruikelijke juridische betekenis afwijkt;

Overwegende dat de oorzaak van een eis de juridische grondslag van deze eis is; dat wederkerige rechtsvorderingen tot echtscheiding verschillende eisen voor de rechter brengen; dat de oorzaak van de eis van de man en die van de eis van de vrouw verschillen; dat de vordering door eiser ingesteld voor de rechtbank te Berlijn en de vordering van verweerster die aanhangig is voor de rechtbank te Nijvel, dus niet dezelfde oorzaak kunnen hebben;

Dat er, bijgevolg, ten deze geen litispendentie is in de zin van artikel 15, paragraaf 1, van Titel IV van de Belgisch-Duitse Overeenkomst van 30 juni 1958, getiteld: «Exceptie van litispendentie», en dat het bestreden arrest wettelijk heeft beslist dat deze exceptie terecht door de eerste rechtbank was verworpen;

Dat dit onderdeel van het middel naar recht faalt;

Wat het tweede onderdeel betreft:

Overwegende dat het middel, in dit onderdeel, niet ontvankelijk is bij gebrek aan belang, daar de grond waartegen het is gericht ten overvloede is gegeven;

Over het tweede middel, afgeleid uit de schending van de artikelen 238 en 239 van het Burgerlijk Wetboek (welk artikel 239 gewijzigd is bij de wet van 8 april 1965, artikel 14), 860 en 861 van het Gerechtelijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat eiser tegen de rechtsvordering tot echtscheiding

van verweerster de nietigheid van de voorafgaande rechtspleging had opgeworpen wegens de omstandigheden waarin met zijn verzoek tot uitstel van de terechtzitting, vastgesteld voor de verschijning van de partijen in persoon voor de rechter, geen rekening was gehouden, en het bestreden arrest dit middel verwerpt op grond dat geen enkele tekst de nietigheid voorschrijft als de verweerder niet op de verzoeningszitting verschijnt, dat het aan de voorzitter van de rechtbank staat te oordelen over het gevolg van de aangevoerde verhindering, en dat, bovendien, het niet-uitstellen van de verschijning geen nadeel heeft berokkend aan eiser wiens eigen rechtsvordering tot echtscheiding bewijst dat hij niet van plan was zich met zijn echtgenote te verzoenen,

terwijl, eerste onderdeel, deze gronden niet passend antwoorden op het middel volgens hetwelk eiser de onregelmatigheid van de rechtspleging afleidde uit het feit dat de voorzitter geen uitspraak had gedaan over het verzoek tot uitstel van de verschijning van de echtgenoten, zodat de feitenrechter de verplichting zijn beslissing naar de eis van de wet met redenen te omkleden niet is nagelaten (schending van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, het door het Gerechtelijk Wetboek toegepaste speciale stelsel inzake nietigheden en de voorwaarden waaraan de artikelen 860 en 861 van dit wetboek de nietigverklaring van een proceshandeling onderwerpen, niet van toepassing zijn op de wettelijke bepalingen die op gebiedende wijze de handelingen voorschrijven welke door de rechter verricht moeten worden om een eis te ontvangen en te behandelen (schending van de artikelen 860 en 861 van het Gerechtelijk Wetboek, 238 en 239 van het Burgerlijk Wetboek):

Overwegende dat het arrest terecht op de artikelen 860 en 861 van het Gerechtelijk Wetboek steunt om te beslissen dat ook al was de aangeklaagde onregelmatigheid aanwezig, ze echter de rechtspleging niet nietig zou maken, op grond, enerzijds, dat een dergelijke nietigheid niet uitdrukkelijk door de wet wordt voorgeschreven, anderzijds, dat het aangevoerde feit de belangen van eiser niet had geschaad;

Dat het Hof van beroep, dat aldus had vastgesteld dat voornoemde onregelmatigheid, zelfs zo ze in feite was bewezen, in rechte zonder invloed zou zijn op de geldigheid van de rechtspleging, niet moest antwoorden op de door eiser tot staving van zijn middel aangevoerde beschouwingen, daar deze alle belang hadden verloren;

Dat het middel niet kan worden aangenomen;

*Om die redenen,*

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT. — Zie het bestreden arrest van Hof Brussel, 13 januari 1971 in *Pas.*, 1971, II, 101.

Volgens de Nederlandse tekst van art. 15 van de Overeenkomst van Bonn van 30 juni 1958 is voor de aanhangigheid vereist, dat omtrent dezelfde «zaak» (niet «oorzaak»; in de Franse tekst staat «cause») tussen dezelfde partijen reeds een eis aanhangig is voor de rechtbank van de andere Staat.

Men vergelijkte daarmee de tekst van art. 21, lid 1, van het Brusselse Verdrag van 1968 betreffende de rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken, waarin sprake is van vorderingen tussen dezelfde partijen, vorderingen welke hetzelfde onderwerp betreffen en op dezelfde oorzaak berusten. De Duitse tekst zegt echter: «Klagen wegen desselben Anspruchs zwischen denselben Parteen». De woorden «wegen desselben Anspruchs» stemmen overeen met «welke hetzelfde onderwerp betreffen»

en op dezelfde oorzaak berusten». Wat naar Belgisch recht in twee begrippen (onderwerp en oorzaak; zie art. 29 Ger. W.) wordt geanalyseerd, wordt in het Duitse recht door één woord (Anspruch) weergegeven.

Opgemerkt zij dat het Brusselse Verdrag — dat op 1 februari 1971 in werking is getreden — niet toepasselijk is op echtscheidingszaken. Het heft weliswaar een aantal tussen twee of meer Lid-Staten van de E.E.G. gesloten verdragen en overeenkomsten op, inzonderheid de Overeenkomst van Bonn van 30 juni 1958 (art. 55), maar deze opgeheven verdragen en overeenkomsten blijven van kracht ten aanzien van onderwerpen waarop het Brusselse Verdrag niet van toepassing is (art. 56). Naar luid van art. 1 is het niet van toepassing op: 1. de staat en de bevoegdheid van natuurlijke personen, het huwelijksgoederenrecht, testamenten erfenissen; 2. het faillissement, akkoorden en andere soortgelijke procedures; 3. de sociale zekerheid; 4. de arbitrage.

C.

## HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 22 september 1972.

Voorzitter-verslaggever: Ridder Rutsaert.

Advocaat-generaal: M. Dumon.

Advocaten: Mrs. J. Van Ryn, P. Struye en A. Bayart.

**Verzekering. — Aansprakelijkheid. — Motorrijtuigen. — Personen die van het recht op een uitkering kunnen uitgesloten worden. — Echtgenoot en bloed- en aanverwanten in rechte linie. — Voorwaarde.**

*Art. 4, § 1, 2°, van de wet van 1 juli 1956 is een dwingende wetsbepaling.*

*Krachtens die bepaling kunnen zowel de echtgenoot als de bloed- en aanverwanten in rechte linie van de verzekeringnemer slechts van het recht op een uitkering uitgesloten worden indien zij bij laatstgenoemde inwonen en door hem onderhouden worden.*

N.V. Josi t./ N.V. De Vrede e.a.

Gelet op het bestreden arrest, op 28 april 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek en, voor zoveel als nodig, 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest, antwoordend op het door eiseres in haar regelmatig neergelegde conclusie voorgedragen middel volgens hetwelk « luidens artikel 7, 2, van de verzekeringsspolis, de echtgenote van de verzekeringnemer niet gedekt is door de polis voor de schade die de verzekeringnemer haar zou kunnen veroorzaken... », de toepassing van voormeld artikel 7, 2, van de polis weert, omdat het, naar de opvatting van de rechter in beroep, enkel zou kunnen worden toegepast indien gezegde echtgenote bij de verzekeringnemer zou inwonen en met zijn penningen zou worden onderhouden, welke voorwaarde ten deze niet is vervuld en om die reden ten laste van eiseres de veroordelingen uitspreekt die het bevat,

terwijl dergelijke reden de bewijskracht miskent van de tussen eiseres en De Samblanckx bestaande verzekeringsspolis, haar artikel 7, 2, in het bijzonder, vermits deze polis de echtgenoot van de verzekerde uitsluit, ongeacht of hij inwonend is en of hij met de penningen van de verzekeringnemer wordt onderhouden (schending in het bijzonder van de artikelen 1319, 1320, 1322 van het Burgerlijk Wetboek), en het arrest dientengevolge zijn weigering gezegd

artikel 7, 2, van de polis toe te passen niet motiveert (schending in het bijzonder en voor zoveel als nodig, van het artikel 97 van de Grondwet);

Overwegende dat eiseres het arrest verwijt de bewijskracht te hebben miskend van de tussen partijen bestaande verzekeringsspolis door te beslissen dat de echtgenote van de verzekeringnemer door gezegde polis gedekt is voor de schade die laatstgenoemde haar zou kunnen veroorzaken, en daardoor een gebrek aan motivering te vertonen;

Overwegende dat zelfs indien de verzekeringsspolis, zoals het middel staande houdt, de echtgenote van de verzekeringnemer zonder enige voorwaarde van het voordeel van de verzekering zou hebben uitgesloten, de beslissing niettemin wettelijk gerechtvaardigd zou blijven;

Overwegende immers dat krachtens artikel 4, paragraaf 1-2°, van de wet van 1 juli 1956, hetwelk een dwingende wetsbepaling is, zowel de echtgenoot als de bloed- en aanverwanten in rechte linie van de verzekeringnemer van het recht op een uitkering slechts kunnen uitgesloten worden indien zij bij laatstgenoemde inwonen en door hem onderhouden worden;

Overwegende dat gezegde wetsbepaling, die desbetreffend, in een zelfde tekst, bedoelde echtgenoot en bloed- en aanverwanten op dezelfde voet stelt, die interpretatie opdringt;

Dat, in strijd met wat eiseres aanvoert, in de voorbereidende werken van de wet geen amendement van de regering aan te treffen valt dat tussen echtgenoot en bloed- en aanverwanten enig onderscheid zou ingevoerd hebben; dat weliswaar de verslaggever van de commissie van Justitie van de Kamer van Volksvertegenwoordigers in zijn verslag dergelijk onderscheid maakt doch zonder enige rechtvaardiging of uitleg; dat dit alleenstaand element tegen de normale betekenis van de tekst van de besproken wetsbepaling, die het onderscheid niet overnam, niet opwegen kan;

Dat de vergelijking van de zeer duidelijke Franse tekst met de desbetreffend minder duidelijke Nederlandse tekst van de wet evenmin toelaat, bij gebrek aan enige aanwijzing van andersluidende bedoeling van de wetgever, tot dergelijk onderscheid te besluiten;

Overwegende dat het middel dienvolgens bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is;

Overwegende dat, gezien de verwerping van de voorziening, er geen reden is tot bindendverklaring van het arrest;

*Om die redenen,*

Verwerpt de voorziening;

(.....)

NOOT. — De gebrekkige redactie van artikel 4, paragraaf 1-2° der wet van 1 juli 1956 betreffende de verplichte aansprakelijkheidsverzekering inzake motorrijtuigen heeft reeds tot heel wat betwisting geleid.

Zowel de Nederlandse tekst van de wet: « Van het recht op een uitkering kunnen worden uitgesloten: 1. De bestuurder... de verzekeringnemer en... 2. De echtgenoot van de personen bedoeld in het vorige nummer, alsmede hun bloed- en aanverwanten in de rechte linie, mits dezen bij hen inwonen en door hen worden onderhouden » als de Franse tekst: « Le conjoint des personnes visées au numéro précédent, ainsi que leurs parents et alliés en ligne directe, à la condition qu'ils habitent sous leur toit et soient entretenus de leurs deniers » kunnen m.b.t. de echtgenoten op twee manieren worden uitgelegd. Geldt ook voor de echtgenoten de dubbele voorwaarde van « inwonen » en « onderhouden worden » zoals voor de verwanten in rechte linie, of zijn de echtgenoten in ieder

geval van het recht op vergoeding uitgesloten, zelfs indien zij niet inwonen en onderhouden worden?

Zuiver taalkundig wijst de Nederlandse meer dan de Franse tekst op een onvoorwaardelijke uitsluiting der echtgenote door het gebruik van het woord «deze» als inleiding tot de uitgedrukte voorwaarden. «Deze» wordt in goed Nederlands gebruikt voor «nabij zijnde» en schijnt dan ook in de structuur van de tekst enkel op de verwanten te slaan.

Men weet dat de bewoordingen van de wet letterlijk in artikel 7 van het modelcontract zijn overgenomen.

Op het aangevoerde cassatiemiddel, nl. miskenning van de bewijskracht van de polis, antwoordt het Hof terecht, dat artikel 4 van de wet van 1 juli 1956 een dwingende wetsbepaling is, zodat uiteindelijk dit artikel en niet de, overigens identieke, tekst van de verzekeringspolis moet geïnterpreteerd worden.

De vraag rijst echter of het Hof van Cassatie niet al te gemakkelijk bevestigt dat krachtens artikel 4 van de wet van 1 juli 1956 ook de echtgenoot alleen uitgesloten kan worden indien de dubbele voorwaarde van inwonen en onderhouden worden, verwezenlijkt is.

Volgens het Hof is de Franse tekst «zeer duidelijk», zij het dan dat de Nederlandse tekst «minder duidelijk is», en is het onnodig bij gebrek aan enige aanwijzing van een andersluidende bedoeling van de wetgever de tekst uit te leggen. Louter taalkundige interpretatie zou derhalve hem deze zekerheid verschaffen.

Enkele dagen na het bestreden arrest van 28 april 1970 heeft het Hof van beroep te Luik in zijn arrest van 5 mei 1970 (Bull. Ass. 1970, p. 491) heel anders geoordeeld over de duidelijkheid van de Franse tekst van artikel 4. Het stelde dat de adviezen van filologen tegenstrijdig en de bewoordingen van de wet duister en dubbelzinnig waren, zodat ter interpretatie van de tekst, de parlementaire handelingen moesten onderzocht worden. Uit deze handelingen leidde het Hof dan af dat de echtgenoten in ieder geval uitgesloten waren en de uitsluitingsvoorwaarden op hen niet van toepassing waren; ook de Nederlandse tekst moest duidelijk tot hetzelfde besluit leiden. Het Hof kwam terug op zijn vroegere rechtspraak, die gevestigd was in de zin van het geannoteerde cassatie-arrest.

Het is ongetwijfeld juist dat de geschiedenis van de wet eerder wijst op de bedoeling de echtgenoten onvoorwaardelijk uit te sluiten (J. Wautier, *L'Assurance automobile obligatoire*, 1957, p. 169).

Aan de betwisting is thans door het Hof van Cassatie een einde gemaakt, maar voor hoelang echter? Het in de Senaat neergelegde wetsontwerp van 1969 wijzigt artikel 4 der wet van 1 juli 1956 en laat toe de echtgenoot onvoorwaardelijk uit te sluiten.

De stelling van het hoogste gerechtshof roept nog andere vragen op. Wordt de echtgenote, die een eigen beroep uitoefent, door haar man onderhouden? Wordt het billijkheidsgevoelen niet geschokt indien de in feite gescheiden levende echtgenote, al dan niet alimentatiegelden ontvangend, aanspraak op vergoeding kan maken tegenover de verzekeraar van haar man, en niet de echtgenote die met hem samenwoont en door hem onderhouden wordt? Is het wel wenselijk op grond van min of meer toevallige en dikwijls tijdelijke situaties het recht op vergoeding der echtgenoten van de verzekeren te regelen?

H. Segers.

## HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

10e Kamer. — 23 februari 1973.

Voorzitter: M. Paës.

Raadsheren: M.M. Delva en mevr. de Man.

Advocaten: Mrs. Van den Bossche loco Ferdinand, Hänsch loco Bruneel en Le Clercq.

**Hoger beroep. — Inschrijving op de rol. — Vervaltermijn. — Gevolg. — Nietigheid. — Art. 861 Ger. W. — Niet toepasselijk.**

*Als de akte van hoger beroep niet binnen de bij art. 1060 vermelde termijn op de rol ingeschreven werd, heeft de akte geen gevolg en heeft ze de zaak niet aanhangig gemaakt.*

*De termijn van art. 1060 is een op straf van verval voorgeschreven termijn om een rechtsmiddel aan te wenden. De uitzonderingsregel van art. 861 Ger. W. is er niet op toepasselijk.*

N.V. De Bij t. / Jansen e.a.

Gezien de door de wet vereiste processtukken en meer bepaald het op 27 juni 1969 door de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen gewezen en thans bestreden vonnis dat op 27 augustus 1969 bij akte van gerechtsdeurwaarder Gaston Pecher te Brussel aan appellante betekend werd en waartegen, aanvankelijk, bij exploten van gerechtsdeurwaarder Edm. Pierets te Antwerpen en J. De Geyter te Brussel, respectievelijk betekend op 9 september 1969 aan partijen Jansen, Robberecht, Landuyt en Lohmann en op 25 september 1969 aan N.V. La Providence Accident, hoger beroep werd ingesteld en nadien, bij exploten van 21 en 24 april 1970 op benaarstiging van voornoemde gerechtsdeurwaarders aan dezelfde partijen hernieuwd hoger beroep tegen hetzelfde vonnis betekend werd;

Overwegende dat geïntimeerden terecht, in strijd met het betoog van appellante, stellen dat de bij gerechtsdeurwaardersexploten van 9 en 25 september 1969 betekende akte van hoger beroep zonder waarde of uitwerking is wegens niet-inschrijving van de zaak binnen de door artikel 1060 Gerechtelijk Wetboek bedoelde termijn, d.i. «vóór de datum van verschijning in de akte vermeld of vóór het verstrijken van de daarin vermelde termijn»;

Overwegende dat vaststaat dat kwestieuze akte van 9 en 25 september 1969, luidens welke aan de betekenden dagvaarding werd gegeven «om te verschijnen binnen de termijn door de wet bepaald zijnde 8 dagen, om 9 uur stipt in de voormiddag, voor de Derde Kamer van het Hof van beroep zetelende te Brussel...» (termijn die voor de eerste vier in Duitsland verblijvende betekenden niet eens beantwoordde aan de door artikel 1051 met referte naar artikel 55 Gerechtelijk Wetboek voorgeschreven verlenging), op de rol niet slechts buiten termijn, doch helemaal niet werd ingeschreven; dat — zoals door artikel 1060 Gerechtelijk Wetboek uitdrukkelijk bepaald — deze akte derhalve geen gevolg heeft en de zaak voor dit Hof niet aanhangig heeft gemaakt;

Overwegende dat de opwerping van appellante, naar dewelke de door artikel 1060 opgelegde termijn niet op straf van verval zou zijn voorgeschreven, met de tekst zelf van dit artikel onverenigbaar is, waar luidens deze tekst de niet-tijdige inschrijving op de rol percies hierdoor is gesanctioneerd dat de akte van hoger beroep «geen gevolg» heeft;

Overwegende dat het dus wel degelijk gaat om de niet-naleving van een op straf van verval voorgeschreven termijn om een rechtsmiddel (une voie de recours, in

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

de Franse tekst) aan te wenden, waarvan melding in artikel 860, lid 2 Gerechtelijk Wetboek, en waarop de uitzonderingsregel van artikel 861 (belangenschade) luidens artikel 862 § 1 - 1° niet toepasselijk is;

\* \* \*

Overwegende dat de « hernieuwde » akte van hoger beroep, waaromtrent appellante zich naar de wijsheid van het Hof gedraagt, pas werd betekend bij exploiten van 21 en 24 april 1970, d.i. meer dan zes maanden na betekening van het bestreden vonnis; dat deze akte wegens miskenning van de in artikel 1051 Gerechtelijk Wetboek bedoelde en overeenkomstig artikel 55 van dit wetboek ten behoeve van de eerste vier geïntimeerden verlengbare termijn, ook ten overstaan van laatstgenoemden door het bij artikel 862, § 1 - 1° Gerechtelijk Wetboek gestelde geval is aangetast welke geenszins door het in bewuste « hernieuwde » akte ingeroepen misverstand, m.b.t. de niet-tijdige inschrijving op de rol van de aanvankelijke akte, werd opgeheven;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935;

Zegt voor recht dat de bij deurwaardersexploiten van 9 en 25 september 1969 betekende akte van hoger beroep zonder gevolg is;

Zegt voor recht dat de, buiten termijn, op 21 en 24 april 1970 betekende akte van hoger beroep laattijdig en het hierdoor ingestelde hoger beroep niet toelaatbaar is;

Verwijst appellante in de kosten van hoger beroep.

#### HOF VAN BEROEP TE GENT

3° Kamer. — 5 februari 1971.

Waarnemend voorzitter : M. G. Verhegge.

Raadsheren :

MM. A. Dujardin en W. Carsau (verslaggever).

Advocaat-generaal : M. E. Bonte.

**Cassatie. — Vernietiging van bestreden arrest. — Invloed op de veroordeling tot schadevergoeding.**

*Ingevolge de vernietiging van het bestreden arrest is de rechtbank waarnaar verwezen werd gesubstitueerd aan die, waarvan de beslissing vernietigd werd, en de partijen worden in principe herplaatst in de staat waarin ze zich bevonden vóór de uitspraak van de vernietigde beslissing, behoudens de door deze beslissing reeds opgeloste punten die door de vernietiging niet werden geraakt en in kracht van gewijsde getreden zijn.*

*Onder voorbehoud van deze opmerkingen, mogen de partijen voor de rechter waarnaar verwezen werd, alle conclusies nemen die ze voor de oorspronkelijke rechter hadden kunnen nemen.*

*Op voorziening van de verdachte alleen kan deze echter geen zwaardere burgerlijke veroordelingen oplopen dan die welke door de vernietigde beslissing uitgesproken waren.*

De Bie t./Mols en N.V. The Ocean.

Bij vonnis der rechtbank van eerste aanleg te Turnhout, correctionele Kamer met drie Rechters, dd. 14 februari 1969, nadat op strafrechtelijk gebied werd beslist uit hoofde van onopzettelijk doden van Schroyens Karel, te Grobendonk, op 26 januari 1968, werden op burgerlijk gebied : Mols Armand en de N.V. The Ocean veroordeeld om te

betalen o.m. aan de burgerlijke partij De Bie Godeliva o.m. in eigen naam en in haar hoedanigheid van moeder-voogdes en wettige beheerster over de goederen van haar minderjarig kind : 72.342 + 1.444.716 + 50.000 fr., hetzij 1.567.058 fr., met de vergoedende intresten van 26.1.1968 af, de gerechtelijke intresten van 15.11.1968 af en de kosten ;

Tegen voormeld vonnis dd. 14.2.1969, werd hoger beroep ingesteld door Mols Armand en de N.V. The Ocean, enkel op burgerlijk gebied beperkt tot voornoemde burgerlijke partij op 24 februari 1969, en door het Openbaar Ministerie, eveneens op 24 februari 1969.

\* \* \*

Bij arrest van het Hof van beroep te Brussel, dd. 17 september 1969, werden de beroepen ontvangen, met uitzondering van het incidenteel beroep van Mols op burgerlijk gebied, hetwelk dubbel gebruik maakt met zijn hoofdberoep op zelfde gebied, en erover recht doende, werd, nadat op strafrechtelijk gebied werd beslist, op burgerlijk gebied : het bestreden vonnis bevestigd, mits deze enkele wijziging dat de aan de burgerlijke partij De Bie Godeliva, weduwe Schroyens, o.m. in eigen naam en q.q. globaal toegewezen som van 1.567.058 frank gebracht wordt op 1.647.836 frank, samengesteld als volgt : 72.342 + 1.525.494 + 50.000 volgens overwegingen ; Het arrest werd gemeen verklaard aan de N.V. Ocean ;

De hoofdberoepers werden veroordeeld tot de kosten van beroep op de burgerlijke eis.

\* \* \*

Op voorziening in verbreking door Mols Armand en N.V. The Ocean, — tegen de burgerlijke beschikkingen van voormeld arrest, — dd. 26.9.1969, werd bij arrest van het Hof van Cassatie dd. 7 september 1970, het bestreden arrest vernietigd, in zover het de inkomstenschade, die aan verweerster in eigen naam en in haar hoedanigheid van moeder-voogdes en wettelijke beheerster over de goederen van haar minderjarig kind toekomt op het brutoloon van het slachtoffer berekent en in zover het uitspraak doet over de kosten gevallen op de burgerlijke vordering.

De aldus beperkte zaak werd verwezen naar het Hof van beroep te Gent.

\* \* \*

(...)

Gezien het arrest van het Hof van Cassatie dd. 7 september 1970, waarbij het arrest, gewezen door het Hof van beroep te Brussel op 17 september 1968, vernietigd wordt in zover het de inkomstenschade, die aan verweerster in eigen naam en in haar hoedanigheid van moeder-voogdes en wettelijke beheerster van de goederen van haar minderjarig kind toekomt, op het brutoloon van het slachtoffer berekent en in zover het uitspraak doet over de kosten gevallen op de burgerlijke vordering, en waarbij de aldus beperkte zaak naar het Hof van beroep te Gent verwezen wordt ;

Overwegende dat, vermits het deel van het brutoloon dat aan sociale en fiscale lasten besteed wordt, geen eigen voordeel verschafft aan de weduwe en de kinderen van het slachtoffer, de berekening van het verlies van de beroepsinkomsten in principe moet geschieden op grond van het *nettoloon* van het slachtoffer, zoals door het cassatiearrest van 7 september 1970 beslist wordt ; dat dan evenwel de rechthebbenden schadeloosstelling kunnen eisen voor het nadeel, hun veroorzaakt door het geheel of gedeeltelijk wegvallen van zekere sociale voordelen of door de lasten, die het behouden van andere voordelen bezwaren, en dat ze in rekening zullen kunnen brengen de fiscale lasten, die op de toegekende vergoeding zullen wegen ; dat, indien het brutoloon in aanmerking genomen

wordt om het verlies aan beroepsinkomsten te bepalen, de rechter moet vaststellen dat het bedrag van de lasten, te dragen door de rechthebbenden, gelijk is aan het bedrag van de lasten die door het slachtoffer gedragen werden; dat, wat de belastingen betreft, de rechter moet rekening houden enerzijds met de voorheffing, die de beroepsinkomsten van het slachtoffer treft, en anderzijds met de belasting, die de rechthebbenden zullen te dragen hebben;

Overwegende dat de appellant, Mols Armand, van het nettoloon uitgaat en voorhoudt dat het slachtoffer aan zijn gezin door zijn beroepsinkomsten netto 101.392 fr. per jaar ter beschikking stelde, waarvan dient afgetrokken voor eigen onderhoud 30% = 30.417 fr., zodat overblijft voor zijn echtgenote en zijn kind 70.975 fr.; dat dit bedrag, gekapitaliseerd, geeft: 1.253.844 fr., waarbij een bedrag voor inkomstenverlies na de lucratieve leeftijd van 50.000 fr., mag worden gevoegd: in totaal: 1.303.844 frank;

Overwegende dat de incidenteel appellante, de burgerlijke partij, De Bie Clementina, zich aansluit bij de bepaling van het netto-inkomen, zoals door de appellant is voorgesteld; dat ze echter aanvoert 1) dat de loonbasis dient verhoogd te worden met 10%, «gelet op de intussen ingetreden loonsverhoging», dit is 125.538 fr., 2) dat er een roerende voorheffing op de inkomsten zal verschuldigd zijn, die 12.844 fr. zou bedragen, gekapitaliseerd = 219.348 fr., 3) dat ze aan pensioen zal verliezen 259.772 fr.; zodat haar toekomst in totaal 1.908.502 fr.;

Overwegende dat door het verbroken arrest in totaal werd toegekend 1.575.494 fr.;

Overwegende dat de appellant Mols Armand opwerpt dat het Hof te Gent hem niet méér kan veroordelen ten opzichte van de burgerlijke partij dan deze verkreeg door het verbroken arrest en oordeelt dat de door de burgerlijke partij in haar conclusies ontwikkelde middelen en vorderingen niet onvankelijk zijn (tweede conclusies 3.12.1970);

Overwegende dat, ingevolge de verbreking, de rechtsmacht van verwijzing gesubstitueerd is aan deze, waarvan de beslissing verbroken werd, en dat partijen in principe herplaatst worden in de staat waarin ze zich bevonden vóór de uitspraak van de verbroken beslissing, met het enig voorbehoud betreffende de door deze beslissing reeds opgeloste punten, niet door de vernietiging aangeraakt, en in kracht van gewijsde getreden; dat, onder voorbehoud van deze opmerkingen, de partijen voor de rechtsmacht van verwijzing alle conclusies mogen nemen die ze onvankelijk zouden geweest zijn te nemen voor de oorspronkelijk gevatte rechtsmacht (R.P.D.B. Pourvoi en cassation en matière répressive, nrs. 456, 457); dat, evenwel, de beklagde, op zijn voorziening alleen, geen zwaardere burgerlijke veroordelingen kan oplopen dan deze die door de verbroken beslissing uitgesproken waren (Novelles, Proc. pén., T II, vol I, Les pourvois en cassation en matière répressive, nr. 262, 4° lid); dat bijgevolg, indien ingevolge de thans door de burgerlijke partij genomen conclusies het bedrag van de schadevergoeding uit hoofde van inkomstenschade méér zou bedragen dan dit waartoe de beklagde door het verbroken arrest veroordeeld werd, de toe te kennen schadevergoeding tot dit laatste zou dienen herleid te worden;

Overwegende dat het netto-inkomstenverlies van de burgerlijke partij berekend werd, zoals in haar conclusies van 27.11.1970 weergegeven en hoger aangeduid, en deze berekening door een accountant blijkt gemaakt te zijn overeenkomstig de fiscale en sociale wetgeving, en er geen reden is om ze niet bij te treden; dat de burgerlijke partij trouwens het bekomen bedrag voor verlies aan

netto-inkomsten van  $1.253.844 + 50.00 = 1.303.844$  fr. aanvaardt;

Overwegende dat de burgerlijke partij, wanneer ze vraagt rekening te houden met een verhoging van 10% van het loon, conclusies herhaalt die ze genomen heeft voor de oorspronkelijk gevatte rechtsmacht, maar dat ze deze verhoging niet voldoende staft;

Overwegende dat, wat de belastingen betreft, die op het, door de burgerlijke partij, als schadevergoeding, bekomen bedrag wegen, het Hof zich aansluit bij de overwegingen uiteengezet door de appellant Mols, waaruit dient besloten dat de burgerlijke partij geen inkomstenbelasting zal verschuldigd zijn — indien ze geen andere inkomsten heeft (wat ze niet aanvoert) —; dat immers slechts de fictieve omzettingssrente ieder jaar als een gewone bezoldiging zal belast worden van het jaar af van de uitbetaling tot en met het overlijden van de beneficiant, en de burgerlijke partij, gezien haar leeftijd beneden de veertig jaar op het ogenblik van de uitkering, belast zal worden à rato van 1% op 1.303.844 fr. of op 13.083 fr., bedrag gelegen onder het belastbaar minimum;

Overwegende dat de burgerlijke partij thans 259.772 fr. vordert uit hoofde van verlies aan pensioen; dat dit een nieuwe eis is — waarvan ze zelf in haar conclusies zegt: «dat voor pensioenverlies niets werd gevorderd» voor het Hof te Brussel — dat deze vordering immers niet kan ondergebracht worden onder de vordering «pensioenverlies en inkomstenverlies voor te presteren werkjes na de pensioenleeftijd van 65 jaar» (conclusies eerste aanleg), waarvoor 50.000 frank gevraagd werd, en die vóór het Hof van beroep te Brussel herhaald werd bij conclusies in de termen: «pensioenverlies: 50.000 fr.», vordering, die werd toegekend en waarvan het bedrag thans door de burgerlijke partij — en de beklagde — aanvaard wordt; dat deze eis van 259.772 fr. onontvankelijk is;

Overwegende dat dus het bedrag van 1.253.844 fr., waartoe door de appellant Mols besloten, dient toegekend in plaats van 1.444.716 fr.; dat het hoger beroep, waarover door de verbroken beschikking uitspraak werd gedaan, dus gegrond is; dat de aangevochten beslissing van het vonnis a quo dient bevestigd, mits deze wijziging dat uit hoofde van inkomstenschade 1.253.844 fr. in hoofdsom wordt toegekend; dat de beslissing betreffende de kosten dient bevestigd te worden, de vermindering van het toegekend bedrag geen aanleiding gevend tot wijziging van de kosten;

*Om deze redenen,*

*Het Hof,*

rechtdoende op tegenspraak;

Gelet op artikel 24 van de wet van 15 juni 1935, artikel 211 van het Wetboek van Strafvordering en artikel 1382 van het Burgerlijk Wetboek,

al deze wetsbepalingen door de heer Voorzitter ter terechtzitting van heden aangeduid;

Verklaart het hoger beroep gegrond;

Verklaart onontvankelijk de vordering ten bedrage van 259.772 fr. uit hoofde van «verlies aan pensioen»;

Bevestigt het aangevochten vonnis wat de beschikking betreffende de inkomstenschade betreft, mits deze wijziging dat uit dien hoofde wordt toegekend 1.253.844 fr., in plaats van 1.444.716 fr.; bevestigt de beslissing betreffende de kosten;

Laat de kosten van hoger beroep ten laste van de burgerlijke partij;

**ARBEIDSHOF TE GENT**

5e Kamer. — 20 oktober 1972.

Voorzitter : M. F. De Sutter.

Raadsheren in sociale zaken : MM. A. Van Cotthem en J. Van Nieuwenhuysse.

Advocaat : Mr. L. Deprez.

**Arbeidsgerechten. — Onderzoeksbevoegdheid. — Bevel tot onderzoek aan sociale inspectie. — Openbaar Ministerie. — Onafhankelijkheid.**

*Geen enkele wetsbepaling laat de rechter toe een onderzoek te bevelen aan niet-partijen, in casu de sociale inspectie van het ministerie avn sociale voorzorg.*

*Door zulk bevel geeft de rechter onrechtstreeks bevel aan het openbaar ministerie zich te gedragen naar de bepalingen van art. 138, derde lid, van het gerechtelijk wetboek. Dit druist in tegen het beginsel van de onafhankelijkheid van het openbaar ministerie tegenover de rechtbank.*

Procureur-generaal t./ De Boel en Rijksdienst voor  
Werknemerspensionen.

Gezien de stukken, onder meer het voor eensluidend verklaard afschrift van het vonnis de dato 14 september 1971 van de Arbeidsrechtbank te Gent, afdeling Gent, zesde kamer ;

Overwegende dat het hoger beroep, ingesteld bij gerechtsdeurwaardersexploot de dato 12 oktober 1971, tijdig en regelmatig is ;

Overwegende dat de eerste rechter de eis ontvankelijk en gegrond verklaarde in zover hij strekt tot het zien opnemen van het jaar 1946 in de bewezen loopbaan van eiser als werknemer, en vooraleer ten gronde uitspraak te doen over de periode 1926 tot en met 1931, de Sociale Inspectie (Ministerie van Sociale Voorzorg) beval een onderzoek in te stellen naar het al dan niet bestaan van een arbeidsovereenkomst tussen eiser en zijn ouders gedurende deze periode ;

Overwegende dat de oorspronkelijke eis ertoe strekte de jaren 1926 tot en met 1931 en het jaar 1946 in de beroepsloopbaan ter berekening van het rustpensioen te doen opnemen ;

Overwegende dat appellant hoger beroep tegen voormeld vonnis instelt om reden dat de eerste rechter door de Sociale Inspectie te bevelen een onderzoek in te stellen, zich zou gesubstitueerd hebben aan het openbaar ministerie in een aan deze specifiek toegekende vordering, zoals bepaald bij artikel 138 alinea 3 van het Gerechtelijk Wetboek ;

Overwegende dat eerste geïntimeerde ter openbare terechtzitting, incidenteel beroep instelt en de erkenning vordert, naast het reeds toegekende jaar 1946, van de jaren 1926 tot en met 1931 ;

(.....)

*Nopens het hoofdberoep :*

Overwegende dat geen enkele wetsbepaling de rechtbank toelaat aan niet-partijen te bevelen een onderzoek in te stellen ;

Dat de rechter enkel beschikt over de onderzoeksmiddelen voorzien door artikelen 871, 877 en 916 van het Gerechtelijk Wetboek ;

Overwegende bovendien dat, behoudens inzake uitoefening van de ouderlijke macht, bewaring van kinderen, verblijf van de echtgenoten, uitkering tot onderhoud en adoptie van kinderen (artikel 872 G.W.), de rechter aan het openbaar ministerie niet kan bevelen inlichtingen in te

winnen, noch rechtstreeks noch onrechtstreeks ;

Overwegende dat appellant terecht aanvoert dat door de Sociale Inspectie te bevelen een onderzoek in te stellen, de eerste rechter onrechtstreeks bevel gaf aan het openbaar ministerie zich te gedragen naar de bepalingen van artikel 138, alinea 3 van het Gerechtelijk Wetboek ;

Overwegende dat het uitvaardigen van dergelijk bevel, dat tot de uitsluitende bevoegdheid van het openbaar ministerie behoort, indruist tegen het principe van de onafhankelijkheid tussen openbaar ministerie en de rechtbank bij dewelke het zetelt ;

Dat het hoofdberoep aldus gegrond voorkomt ;

(.....)

## **Overzicht van de Rechtspraak der Rechtbank van Koophandel te Sint-Niklaas.**

**door Ere-Voorzitter A. CLOQUET**

(Vervolg van nr. 32)

Deel III

**Gerechtelijk Recht.**

Hoofdstuk I

*Bevoegdheid.*

Zie ook nrs. 65-68.

60. *Overgangsmaatregelen. - Vóór 1 november 1970 ingeleid geding. - Geen verwijzing naar arrondissementsrechtbank mogelijk.*

In een zaak die vóór 1 november 1970 ingeleid was voor de rechtbank van koophandel te Sint-Niklaas en derhalve ambtshalve op de rol van de rechtbank van koophandel van Dendermonde, afdeling Sint-Niklaas, werd ingeschreven overeenkomstig art. 1, 1°, vervat in art. 4 van de wet van 10 oktober 1967, wierp de gedaagde de exceptie van onbevoegdheid *ratione materiae* op, beweerend dat hij geen handelaar was. De verwijzing naar de arrondissementsrechtbank werd gevraagd. Uit de bepaling van art. 1, voorlaatste lid, vervat in voornoemd art. 4, naar luid waarvan de bevoegdheid van de nieuwe gerechten voor de zaken die aanhangig waren voor de opgeheven gerechten, wordt bepaald volgens de regels die de bevoegdheid bepaalden van de opgeheven gerechten vóór de inwerkingtreding van de bepalingen van het gerechtelijk wetboek, leidt de rechtbank af :

« dat de vroegere bepalingen betreffende de bevoegdheid, die aldus toepasselijk blijven, niet alleen de grondregels zijn inzake bevoegdheid, doch eveneens de regels van procedure inzake beoordeling van de exceptie van onbevoegdheid ; dat de nieuwe rechtbank derhalve zelf de exceptie van onbevoegdheid dient te beslechten zonder de zaak naar de arrondissementsrechtbank te moeten verwijzen. »

(Garage Sammels t./ Verhelst, 18 mei 1971).

61. *Competentiebeding. - Eiser dagvaardt niet voor de aangewezen rechtbank, maar voor de rechtbank van de woonplaats van gedaagde. - In het belang van eiser geschreven beding.*

In de algemene voorwaarden van eiser was bedongen, dat voor het beslechten van eventuele geschillen « de handelsrechtbank van Dendermonde alleen bevoegd is ». Eiser dagvaardde gedaagde voor de rechtbank van gedaagdes woonplaats. De rechtbank beslist dat eiser dit kon doen, daar hij mocht afzien van het competentiebeding dat in zijn belang was geschreven.

(Van de Velde t./ Van der Syde, 13 april 1971).

62. *Bevoegdheid ratione loci. - Exceptie door gedaagde opgeworpen. - Eiser vraagt de verwijzing naar de arrondissementsrechtbank niet.*

Wanneer de gedaagde in limine litis de onbevoegdheid *ratione loci* van de rechtbank van koophandel opwerpt, en de eiser de verwijzing naar de arrondissementsrechtbank niet vraagt, doet de rechtbank waar de zaak aanhangig is, zelf uitspraak over de bevoegdheid (art. 639, derde lid, Ger. W.).

(Seghers t./ Van Craen, 12 januari 1971).

63. *Faillissement. - Uitbreiding van het faillissement tot de meester van de zaak wegens vermenging van vermogens. - Bevoegdheid van de rechtbank van de plaats waar de vermenging zich heeft voorgedaan.*

Zie supra, nr. 35, voor de omstandigheden van het geval. De rechtbank beslist :

« dat daar de PVBA Algemene Wase Ondernemingen te S. gevestigd is, de rechtbank *ratione loci* bevoegd is om het faillissement van de PVBA uit te breiden tot de persoon van M. ;

« dat die bevoegdheid trouwens voortspuit uit het feit dat M. het adres te S. aan derden aanwees, zowel voor zijn persoonlijke zaken als voor de zaken gedreven onder de firma Algemene Wase Ondernemingen, zodat S. voor beide soorten zaken het hoofdcentrum geworden is ;

« dat het te S. is dat de vermenging van de vermogens zich heeft uitgedrukt. »

(Faill. M., 19 mei 1970).

64. *Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers. - Faillissement van de werkgever. - Aangifte van het Fonds. - Schuldvordering uit hoofde van vergoedingen die het Fonds aan werknemers uitgekeerd heeft. - Betwisting. - Rechtbank van koophandel ratione materiae onbevoegd. - Verwijzing naar de arrondissementsrechtbank.*

(Fonds tot vergoeding van de in geval van sluiting van ondernemingen ontslagen werknemers t./ Faill. Imextrada, 18 mei 1971).

## Hoofdstuk II.

### Scheidsgerecht.

65. *Jurisdictieclausule in een polis. - Geldt ze ook bij oproeping tot vrijwaring ?*

Zie nr. 30. Een verzekerde had zijn verzekeringsmaatschappij tot vrijwaring gedagvaard. De maatschappij beriep zich op art. 9 van de algemene voorwaarden van de polis, naar luid waarvan 'alle geschillen tussen de verzekeringsmaatschappij en de verzekerde aan een scheidsgerecht dienen onderworpen te worden en de verzekeringnemer onder geen voorwendsel de maatschappij in een geding mag betrekken of haar in vrijwaring oproepen, op straf van verval'. De rechtbank wijst er eerst op, dat de bevoegdheid van het scheidsgerecht niet van openbare orde is en dat het middel te laat werd opgeworpen, daar het niet werd opgeworpen vóór ieder ander verweermiddel, doch alleen in een aanvullende conclusie (art. 854 Ger. W.). De rechtbank beslist verder :

« dat het verbod om de verzekeraar tot tussenkomst te dagvaarden ongeldig is in zover het strijdig is met het verzekeringsrecht van de verzekerde ;

« dat de verzekeraar dit verbod niet mag opwerpen indien hij niet minstens belooft te beschouwen dat hem tegenstelbaar zullen zijn alle daden en bescheiden van de vordering ingesteld tegen de verzekerde ;

« dat art. 9 van de algemene voorwaarden trouwens het

verbod om de verzekeraar in vrijwaring te roepen uitsluitend voorziet voor zover de verzekeraar het ongeval dekt, waar het in casu juist erover gaat de verzekeraar die zijn verbintenis daaromtrent negeert, tot gezegde dekking te dwingen. »

(Orlay's Spinnerijen t./ Heuvelmans, 1 september 1970).

66. *Hij die zelf niet de initiatieven neemt, welke een scheidsrechterlijk geding impliceert, is niet gerechtigd zich op dit geding te beroepen.*

Eiseres en tweede verweerder waren vennoten van de Coöperatieve vennootschap Gentse Vleesveiling, eerste verweerder. Tweede verweerder wierp op dat in art. 28 van de statuten bedongen was dat 'alle geschillen onder de vennoten (...) oppermachtig bij scheidsrechterlijke uitspraak beslecht worden'. M.b.t. dit middel zegt de rechtbank :

« dat indien verweerders verlangden het scheidsrechterlijk beding in te roepen, zij zelf zich dienden te gedragen volgens de voorschriften van art. 28, d.w.z. dat zij hun scheidsrechter dienden aan te wijzen en eiseres tot aanwijzing van haar scheidsrechter dienden aan te manen ;

« dat art. 28, 2e lid, trouwens bepaalt dat de Veiling aan de scheidsrechterlijke overeenkomst mag verzaken en dat zij, binnen vijftien dagen nadat zij gedagvaard zou zijn, tot aanwijzing van haar scheidsrechter, de andere partij daarover moet verwittigen ;

« dat toen de Gentse Veiling tot betaling gedagvaard werd, dit impliciet een sommatie inhield om binnen vijftien dagen een standpunt in te nemen nopens de bevoegdheid ;

« dat de dagvaarding dagtekende van 30 december 1967 ;

« dat Baert pas op 22 mei 1969 conclusie nam om de bevoegdheid van de rechtbank te betwisten zonder trouwens zelf een scheidsrechter aan te wijzen en zonder eiseres aan te manen om van haar kant een scheidsrechter aan te wijzen ;

« dat de Gentse Veiling slechts op 3 november 1969 een conclusie neerlegde en de onbevoegdheid van de rechtbank niet opwerpt ;

« dat de Gentse Veiling in die omstandigheden moet geacht worden van het haar in art. 28, lid 2, van de statuten toegekende recht om van de scheidsrechterlijke overeenkomst af te zien ;

« dat die keuze, die alleen aan de vennootschap behoort, impliceert dat de andere partijen zich erbij dienen neer te leggen. »

(Gebr. De Boeck t./ Gentse Vleesveiling en Baert, 28 april 1970).

## Hoofdstuk III.

### Bewijs.

#### § 1. Kwitanties.

67. *Bewijs door getuigen. - Veehandelaars. - Geschrift.*

In een geding tussen veehandelaars vroeg eiser op verzet om door getuigen te mogen bewijzen : 1) dat de dieren niet beantwoordden aan de voorwaarden van de overeenkomst o.m. qua het aantal vaarzen ; 2) dat zij door ziekte aangetast waren ; 3) dat verweerder op verzet om die reden de prijs tot 30.000 gulden verminderde ; 4) dat eiser op verzet dat bedrag betaald heeft. Eiser op verzet baseerde zijn aanbod van bewijs op het feit dat het onder veehandelaars gebruikelijk is zonder schriftelijke kwitantie te betalen. Desbetreffend oordeelt de rechtbank :

« dat verweerder op verzet terecht opmerkt dat, ofschoon dit gebruik in de veehandel vigeert in bepaalde omstandigheden, er alleszins geen aanleiding toe bestaat om de verbintenissen en kwijtscheldingen door getuigen te bewijzen wanneer, juist in strijd met het ingeroepen gebruik, de koper zijn schuld schriftelijk heeft bevestigd. »

(Elbertsen t./ Van Esbroeck, 24 maart 1970).

68. *Kwitantie. - Voor dezelfde bedragen op twee geschriften. - Verplichting van de schuldenaar om ondubbelzinnige kwitanties te eisen.*

Verweerders hielden staande dat zij twee maal 8.000 fr. betaald hadden, te weten de eerste maal bij wijze van twee betalingen van 4.000 fr., waarvoor eiser kwijting gaf op de ommezijde van de overeenkomst en die gebeurden op 18 mei en op 25 oktober 1965, een tweede maal op een niet bepaalde datum volgens een geschrift van eiser dat luidde: « Ondergetekende verklaart aan de heer en mevrouw Piersens de toelating om de schabben afzonderlijk te verkopen voor 8.000 fr.; 8.000 fr. afkorting op de som van 35.000 fr. Blijft nog te betalen de som van 27.000 fr. volgens akkoord van januari 1965 ». Eiser beweerde dat dit laatste geschrift een « recapitulatie » van de vroegere kwitanties was. De rechtbank beslist:

« dat verweerders niet bewijzen dat de som van 8.000 fr. waarvan sprake sub 2) een andere betaling betreft dan de twee maal 4.000 fr., betaald resp. op 16 mei 1965 en 25 oktober 1965;

« dat nu verweerders niet geëist hebben bij de aflevering van de kwitantie vermeld sub 2), dat gezegd kwijtschrift de datum zou dragen waarop het afgeleverd werd, het hun behoort te bewijzen, dat de 8.000 fr. betaald werden vóór 16 mei 1965 of na 25 oktober 1965. »

(De Rycke t./ Pierssens-Van Belleghem, 10 febr. 1970).

## § 2. *Factuur. - Algemene voorwaarden.*

69. *Te laat verzonden factuur. - Tijdig protest. - Begrip. - Vroegere zakenrelaties. - Vorige facturen zonder protest betreffende algemene voorwaarden ontvangen. - Protest tegen die voorwaarden bij ontvangst van laatste factuur.*

De rechtspraak van meerdere andere Belgische rechtbanken volgend (zie voor de Nederlandse rechtspraak: Rb. Groningen, 22 oktober 1926, *Ned. Juristenblad*, 1927, blz. 581), had de rechtbank bij vonnis van 5 augustus 1969 beslist, dat wie bij vroegere zakenrelaties niet had geprotesteerd tegen de algemene voorwaarden van zijn wederpartij, door die voorwaarden gebonden is (zie ook nr. 70) wanneer hij een nieuwe bestelling doet zonder eerst de algemene voorwaarden te verwerpen. In hoger beroep besliste het Hof te Gent er anders over. Het onderzocht eerst of tijdig geprotesteerd was:

« Bij brief van 12 juli 1968 heeft de appellante geprotesteerd tegen de factuur van 26 juni 1968, daarbij tevens 'de algemene factuurvoorwaarden' verwerpend. Volgens de niet tegengesproken bewering van de appellante werd de factuur echter niet verzonden op de datum waarop ze opgesteld werd. Het protest mag dus als tijdig beschouwd worden. De geïntimeerde betwist niet dat het ook geldt ten aanzien van de factuur van 5 juli 1968. »

Het Hof beslist verder dat het protest ook geldt voor een competentiebeding, waartegen vroeger nooit geprotesteerd was:

« dit brengt mede dat de in de litigieuze facturen bedongen bevoegdheid door de appellant niet aanvaard werd, en dus geen uitwerking kan hebben. Voor zover de bij de vroegere zakenrelaties van de partijen stilzwijgend in acht genomen verkoopsvoorwaarden een aanwijzing van bevoegdheid van de voormelde rechtbank mochten inhouden is de appellante daardoor niet verbonden voor de latere leveringen indien zij, zoals in casu, het in de desbetreffende facturen gestipuleerde bevoegdheidsbeding tijdig en uitdrukkelijk verworpen heeft. »

(De Sloover-Van Thuyne t./ Van Meirvenne, arrest van het Hof van beroep te Gent van 21 januari 1971).

70. *Factuur. - Protest. - Strekt zich niet uit tot de voorwaarden waartegen niet geprotesteerd werd. - Vermoeden*

*van aanvaarding van de algemene voorwaarden die vroegere zakenrelaties beheersten.*

Op de factuur van eiser kwam het beding voor, dat alleen de rechtbank van koophandel van Sint-Niklaas bevoegd was. Verweerder stelde, dat dit beding hem slechts kon binden voor zover hij de algemene voorwaarden van eiser aanvaard had. Onderzoekend of dit het geval is, beslist de rechtbank:

« dat eiser van verweerder verschillende bestellingen ontving en in verband met de volgens die bestellingen uitgevoerde werken aan verweerder vier facturen deed toekomen, resp. op 5 mei, 30 mei, 15 juni en 26 september 1969, dit buiten twee creditnota's van 23 september en 7 oktober 1969;

« dat verweerder niet betwist, dat alle facturen de clause van conventioneel toegekende bevoegdheid dragen;

« dat verweerder niet bewijst en zelfs niet beweert ook maar de minste opwerping te hebben geuit tegen welk beding ook van de algemene voorwaarden van eiser, speciaal tegen de keuze van de plaatselijke bevoegdheid te Sint-Niklaas;

« dat verweerder alleen de laatste factuur heeft geweigerd, verklarende: 'Deze factuur kan door ons niet aanvaard worden wegens het feit dat de algemene aannemer de meerdikte verwerpt en de fout hiervan volledig bij (eiser) ligt';

« dat de terugzending van de factuur op grond van een aldus omschreven reden geenszins tot gevolg heeft, dat alle andere vermeldingen van de factuur eveneens worden verworpen;

« dat verweerder trouwens moet geacht worden de laatste bestelling te hebben aanvaard onder dezelfde algemene voorwaarden, die op de eerste drie bestellingen toepasselijk waren en waarin de bevoegdheidsclausule voorkwam;

« dat verweerder in die omstandigheden het overige van de factuur aanvaard heeft, inzonderheid de bevoegdheidsclausule. »

(Seghers t./ Van Craen, 12 januari 1971).

71. *Wanneer de gekochte zaak aanvaard werd, brengt het feit dat de verkoper het bestaan van een zichtbaar gebrek erkend heeft geen vrijwaringsverplichting in zijn hoofde mede.*

Op dit punt werd het vonnis van 5 augustus 1969 door het Hof van beroep te Gent bevestigd. Hierna volgt de motivering van het arrest:

« de appellante beweert, dat het geleverde betonijzer behept was met een onzichtbaar gebrek. Het zou namelijk met een vettige stof bedekt geweest zijn, waardoor er geen aankleving met het beton kon tot stand komen;

« afgezien van de kwestie of het gebrekkig bevonden ijzer wel van de litigieuze levering afkomstig was en of het reeds bij de levering met die vettige stof bedekt was, is het nochtans duidelijk dat het beweerde gebrek niet verborgen was;

« inderdaad, indien het misschien tijdens het machinaal verhandelen van de bundels ijzer moeilijk te ontdekken was, dan lijdt het toch geen twijfel, dat het niet is kunnen ontgaan aan de aangestelden van appellante tijdens de verwerking van het ijzer tot betonnen welfsels, aangezien het ijzer bij die verwerking met de handen wordt gemanipuleerd;

« om geldig te zijn diende tegen het kwestieuze gebrek dan ook geprotesteerd te worden onmiddellijk na de bedoelde verwerking. »

De appellante protesteerde pas toen de betonnen welfsels, waarin het ijzer zou verwerkt geweest zijn, instortten. Zij biedt echter aan om met alle middelen rechtens te bewijzen, dat de geïntimeerde 'zijn fout erkende en zelfs informeerde naar het bedrag van de schadevergoeding'. Het Hof verwerpt dit bewijsaanbod:

« in de eerste plaats is die bewering te weinig precies om ze door getuigenissen te laten bewijzen, wijl ze ook bezwaarlijk vatbaar kan geacht worden voor een tegenbewijs. Verder is het gestelde feit ook niet pertinent. De erkenning van het bestaan van het gebrek brengt nog niet de vrijwaringsplicht mede. Daartoe is bovendien vereist, dat de koper er een geldig protest heeft tegen ingebracht, wat in casu niet het geval is. Het erkennen van de plicht tot vrijwaren zonder dat de daartoe wettelijk vereiste voorwaarden vervuld zijn is een dwaling omtrent het recht. »

(De Sloover-Van Thuyne t./ Van Meirvenne, arrest van het Hof van beroep te Gent van 21 januari 1971).

**72. Wanneer een factuur aanvaardt wordt, strekt de aanvaarding zich uit tot alle in de factuur vermelde modaliteiten met inbegrip van de algemene voorwaarden.**

De gedagvaarde schuldenaar hield staande, dat hij, wegens het feit dat hij de factuur na de uitvoering van de overeenkomst ontvangen had, niet gebonden was door de op de factuur vermelde algemene voorwaarden; hij beweerde, dat de schuldeiser positief moest bewijzen dat de cliënt akkoord ging met de algemene voorwaarden. In onderstaand vonnis wordt uiteengezet, waarom die stelling niet kan aanvaard worden.

« Overwegende dat het doel van de factuur bestaat in de affirmatie van de schuldvordering;

« dat die affirmatie niet alleen slaat op de abstracte natuur van de verrichting of op enkele van haar bestanddelen, maar op al haar modaliteiten;

« dat wanneer een factuur bepaalt de termijn en de plaats van de levering, de tijd, plaats en wijze van betaling, het al of niet toekennen van een korting, de beperking van aansprakelijkheid, de conventionele rentevoet voor interesten bij vertraging in de betaling, e.d., al die in de factuur vermelde modaliteiten deel uitmaken van de affirmatie, dat de overeenkomst met die bepalingen werd aangegaan;

« Overwegende dat men volgens sommigen in strijd met voormeld principe een onderscheid tussen de vermeldingen van de factuur moet maken en dat de aanvaarding van de factuur steeds alleen het louter feit van de kern van de rechtsdaad en niet haar modaliteiten betreft;

« dat volgens die stelling de modaliteiten apart zouden dienen bewezen te worden, buiten de aanvaarding om, door andere bewijsmiddelen;

« Overwegende dat die zienswijze niet kan gedeeld worden;

« dat art. 25 van het wetboek van koophandel zegt dat de 'koop en verkoop zullen kunnen bewezen worden door een aangenomen factuur', zonder onderscheid te maken tussen de essentiële delen van de overeenkomst en haar modaliteiten;

« Overwegende dat wanneer vaststaat dat de partijen bij het aangaan van de overeenkomst de modaliteiten op een bepaalde wijze hebben vastgesteld, er dan alleen over kan gediscussieerd worden of het gebrek aan protest bij de ontvangst van de factuur prioriteit kan geven aan de andersluidende modaliteiten voortspruitend uit de op de factuur gedrukte algemene voorwaarden;

« dat echter, wanneer er geen spoor bestaat van enige speciale overeenkomst over de modaliteiten bij het aangaan van de verbintenis, de aanvaarding van de factuur evenzeer wat betreft de modaliteiten als wat betreft het brute feit van de overeenkomst, betekent dat de factuur moet geacht worden getrouw hetgeen van het begin af werd overeengekomen tussen partijen te weerspiegelen;

« dat het een *petitio principii* zou zijn te beweren dat de modaliteiten zoals ze in de algemene voorwaarden voorkomen, niet van meet af waren overeengekomen, maar van de oorspronkelijke overeenkomst afwijken of ze aanvullen;

« Overwegende dat beaming *ab ovo* én van de overeenkomst én van haar modaliteiten des te meer voortspruit uit de aanvaarding van de factuur — ook uit de stilzwijgende aanvaarding — wanneer de voorzijde van de factuur naar de op de keerzijde gedrukte algemene voorwaarden verwijst;

« Overwegende dat het bindende karakter van de verschillende vermeldingen van de factuur in principe niet afhangt van de wijze waarop zij geschreven zijn (met de hand, met de machine, gedrukt);

« dat alle vermeldingen de ontvanger van de factuur binden bij ontstentenis van precies protest, indien zij elkaar niet tegenspreken;

« dat de kwestie van de prioriteit van de ene op de andere alleen dan rijst, wanneer ze onvereenigbaar zijn hetzij met elkaar, hetzij met vroeger bewezen overeenkomsten. »

(Van Acker t./ Vinck, 28 oktober 1969).

Vgl. Hof Brussel, 22 oktober 1971, *R.W.* 1971-72, 759. In het door het Hof behandelde geval waren de algemene voorwaarden van de zonder protest gebleven factuur geen aanvullende voorwaarden, maar voorwaarden die lijnrecht in strijd waren met de niet betwiste voorwaarden van de oorspronkelijke overeenkomst.

### § 3. Getuigenverhoor.

**73. Geloofwaardigheid van een werknemer als getuige in een geschil tussen zijn werkgever en een andere werknemer.**

Eiser beweerde dat de hem door zijn werkgever gegeven opzegging te kort was. De werkgever betwistte dit en hield staande dat voor het bepalen van de opzeggingstermijn rekening diende gehouden te worden met de deficiënte wijze waarop eiser zich van zijn verplichtingen gekweten had. Bij vonnis van 11 februari 1969 aanvaardde de rechtbank dit standpunt en liet zij de werkgever toe om door getuigen te bewijzen, dat eiser zijn taak alles behalve degelijk had uitgevoerd. Na het getuigenverhoor betwistte eiser de geloofwaardigheid van de getuigen, omdat ze in dienst van dezelfde werkgever waren en niet onpartijdig waren. Dit middel wordt door de rechtbank afgewezen met de volgende motivering:

« Overwegende dat de gehoorde getuigen niet kunnen vermoed worden valse verklaringen te hebben afgelegd uit vrees hun betrekking te verliezen:

a) omdat het besef van de menselijke waardigheid moet vermoed worden te bestaan bij een werknemer zoals bij iedereen;

b) omdat de strafbaarheid van een valse eed normaal een vrees moet inboezemen, gelijkwaardig met de vrees voor ontslag door de werkgever;

c) omdat de werkgever zich medeplichtig aan een valse eed zou maken, indien hij bij zijn werknemers erop aandrong dat zij een bepaalde voorstelling van de feiten zouden geven;

d) omdat er tegenwoordig voldoende solidariteit onder de werknemers bestaat om niet te dulden, dat een af-danking verband houdt met de wijze waarop een werknemer een verklaring als getuige aflegt, al mocht die verklaring niet gunstig zijn voor de werkgever;

« Overwegende dat de vrijheid waarmee de gehoorde getuigen hun verklaringen hebben afgelegd o.m. blijkt uit het feit dat eiser op geen enkel punt kan wijzen dat het stempel van een voorgezegde les draagt;

« dat het integendeel treffend is, dat elke getuige niet buiten datgene gaat dat hij persoonlijk, in zijn eigen sector, kon waargenomen hebben;

« dat de getuigen trouwens niet op alle punten akkoord gaan;

« dat zij vrij genoeg zijn opgetreden om te laten blijken,

dat een scherpere controle van de directie wenselijk ware geweest.»

(Van Vossel t. / Schoeters, 15 juni 1971).

**74. Voorwerp van het getuigenverhoor: een feit, niet een advies.**

Een partij bood aan door getuigen te bewijzen dat zij gerechtigd was te denken, dat een as in bepaalde omstandigheden horizontaal zou blijven hangen (zie meer over deze zaak onder de nrs. 30 en 65). De rechtbank antwoordde dat dit technisch punt niet door een getuige, maar door een deskundige kon toegelicht worden (vonnis van 1 september 1970). In hoger beroep besliste het Hof, dat een deskundig onderzoek zelfs niet nodig was in de omstandigheden van de zaak en namelijk na persoonlijke verschijning van de partijen.

(Slot in een volgend nummer.)

## VRDEDEGERECHT TE BRASSCHAAT

24 maart 1972.

Rechter: M. A. De Bièvre.

**Medeëigendom en onverdeeldheid. — Minnelijke verdeling. — Onroerende goederen. — Minderjarige. — Kavel. — Samengesteld uit opleg. — Strijdige belangen van voogd en toeziende voogd. — Voogd ad hoc.**

*Lid 3 van art. 1206 Ger. W. maakt het mogelijk, met goedkeuring van de vrederechter — die er met de grootste nauwgezetheid voor moet waken dat de belangen van de onbekwame niet worden geschaad — bij een minnelijke verdeling onroerende goederen aan meerderjarige deelgenoten toe te bedelen, terwijl de minderjarige slechts een opleg in geld ontvangt; het is niet nodig, voorafgaand aan elke verdeling, de onroerende goederen die niet in natura kunnen worden verdeeld, openbaar te doen verkopen.*

*Wanneer er tegenstrijdigheid van belangen bestaat tussen de voogd én de toeziende voogd enerzijds en de pupil anderzijds kan tot het verlijden van de akte van verdeling in elk geval slechts overgegaan worden mede opverzoek van een voogd ad hoc.*

Van Echelpoel t. / ...

Gezien de verzoeken van Notaris I. De Saedeleer te Brecht dd° 28 januari, 3 februari en 15 maart 1972;

Gezien Orie beschikking van 15 februari 1972 waarbij de Heer Roevens Joseph, ere-notaris, wonende te Brasschaat, De Wandeleerlei nr. 2, als deskundige werd aangesteld;

Gezien het deskundig verslag van voornoemde Heer J. Roevens, dd° 13 maart 1972;

Aangezien de door notaris De Saedeleer I. ingediende verzoeken ertoe strekken partijen Van Echelpoel te machtigen in der minne over te gaan tot de gedeeltelijke verdeling van de tussen hen bestaande onverdeeldheid, en wel zó dat aan de twee meerderjarige rechthebbenden elk een perceel bouwgrond wordt toegekend en aan de minderjarige enkel een opleg;

**I. Is de aangevraagde wijze van delen in principe wettig?**

Aangezien het Gerechtelijk Wetboek onder de hoofding « minnelijke verdeling » in al. 3 van artikel 1206 voorziet dat, mits goedkeuring van de vrederechter, de kavels van medegerechtigde minderjarigen ten dele en zelfs voor het geheel kunnen worden samengesteld uit een eenvoudige opleg;

Dat artikel 1225 deze regel ook op andere rechts-onbekwamen toepasselijk maakt;

Dat deze beschikking het mogelijk maakt, mits goedkeuring van de vrederechter, die er met de grootste nauwgezetheid over moet waken dat de belangen van de onbekwame niet worden geschaad, ook onroerende goederen aan meerderjarige deelgenoten toe te bedelen terwijl de minderjarige slechts een opleg in geld ontvangt en het niet nodig is, voorafgaand aan elke verdeling, de onroerende goederen die niet in natura kunnen worden verdeeld openbaar te doen verkopen (Contra: Vred. Andenne, 15.1.1970 J.J.P. 1971, p. 9; Lurquin, J.J.P. 1971, p. 167 e.v.; Jur. Nivelles 1971, p. 166).

Aangezien weliswaar de Koninklijke Commissaris voor de Gerechtelijke Hervorming Van Reepinghen in zijn commentaar bij art. 1206 Ger. Wb. slechts dit éne voorbeeld van deling met opleg aanhaalt: « De minderjarige kan er inderdaad belang bij hebben bij de verdeling een opleg te ontvangen, die gewaarborgd is door het voorrecht van de deelgenoot, eerder dan gebruikte meubelen, effecten of commerciële schuldvorderingen, waarvan de inning moeilijk of twijfelachtig is. Overigens kan men evengoed aan de minderjarige het saldo van een bankrekening toekennen, wat er op neerkomt dat men hem een nominaal bedrag toekent. »

Dat deze omstandigheid begrijpelijkerwijze van aard kan zijn te doen geloven dat het de bedoeling van de Koninklijke Commissaris en later van de wetgever was nalatenschappen, waarvan onroerende goederen tevoren openbaar verkocht werden, te laten verdelen zonder dat aan elke deelgenoot eenzelfde paart zou worden toegewezen in b.v. obligatiën, aandelen, schuldvorderingen, credietsaldi van bankrekeningen en liggende gelden, zoals zulks tevoren in principe wel diende te geschieden;

Dat de minderjarige er inderdaad belang kan bij hebben zijn paart uitsluitend in obligatiën uitgekeerd te zien;

Dat hierbij echter uit het oog verloren wordt dat de Heer Van Reepinghen, daar waar hij zegt: « De vraag of de kavel van de minderjarige in zijn geheel mag samengesteld zijn uit een eenvoudige opleg, wordt in de huidige stand van de wetgeving, betwist (401). Het ontwerp lost het vraagstuk in bevestigende zin op. », voetnota (401) verwijst naar een twistpunt dat reeds sedert onheuglijke tijden rechtsgeleerden verdeelde;

Dat dit twistpunt er precies te weten of onder het regime der wet van 1816 — die de desbetreffende bepalingen van de Code Napoléon afschafte — minnelijke delingen van onroerende goederen ja dan neen mogelijk waren mits een eenvoudige opleg aan de minderjarigen, welke vraag b.v. reeds in 1920 door Prof. Van de Vorst bevestigend werd beantwoord (Rev. prat. not. 1920, p. 577; nog in bevestigende zin Matthys en Ber. Gent 31.5.54, Ts. not. 1954, blz. 129 en 138. In ontkennende zin: Smout, Ts. not. 1942, blz. 33 en Ts. not. 1950, blz. 162).

Dat, daar waar bovenaangehaalde tekst uitdrukkelijk verwijst naar gezegde voetnota en derhalve naar de betwistingen waarnaar deze verwijst, erbijvoegend dat de vraag in bevestigende zin wordt opgelost, er geen de minste twijfel meer kan bestaan aangaande het wettig karakter van de besproken manier van delen.

**II In feite...**

Aangezien op 28.1.1972 en 3.2.1972 gevraagd werd te mogen delen op basis van een waarde van 360.000 frank voor het perceel toe te bedelen aan moeder V.E. en 240.000 frank voor datgene toe te bedelen aan de meerderjarige zoon V.E., beide percelen gelegen zijnde Brugstraat te Sint-Job in 't Goor en respectievelijk 1235 en 820 m<sup>2</sup> groot;

Dat Wij bij beschikking van 15 februari 1972 beslisten dat, alvorens over het verzoek te beslissen, Ons het advies

van een door Ons aangeduide deskundige aangaande de waarde der percelen zou dienen voorgelegd te worden ;

Aangezien de deskundige de waarde der percelen schat op respectievelijk 342.490,- en 243.885 frank, zijnde ca. 280 en 295 fr. per m2 en thans gevraagd wordt te mogen delen op deze basis ;

Aangezien uit het deskundig verslag nochtans blijkt dat in zelfde Brugstraat in 1968 een perceel van 548 m2 verkocht werd aan 430 frank per m2, in 1970 een perceel van 474 m2 aan 730 frank per m2 en in november 1971 een perceel van 941 m2 mits 630 frank per m2 ;

Aangezien de deskundige aldus van oordeel is dat de in onverdeeldheid zijnde percelen per m2 minder dan de helft waard zijn dan de drie door hem aangehaalde vergelijkingspunten ;

Dat, alvorens Ons desbetreffende uit te spreken, Wij het noodzakelijk achten dat Ons een liggingsplan van alle hogergenoemde percelen zou worden voorgelegd en, indien wij daaruit de diepten en gevelbreedten der vergelijkingspunten niet zouden kunnen afleiden, bovendien een afzonderlijk plan van elk vergelijkingspunt ;

Dat ten slotte nog dient opgemerkt dat in geen geval tot het verlijden der geplande akte van deling zal kunnen worden overgegaan tenzij mede op verzoek van een voogd ad hoc ;

Dat het inderdaad geen beletsel is dat er tegenstrijdigheid van belangen bestaat tussen de minderjarige en de toeziende voogd (art. 1206, al. 2 Gerecht. Wetb.) doch dat het ondenkbaar is dat de akte zou worden verleden indien er tegenstrijdigheid van belangen bestaat én tussen de voogd én tussen de toeziende voogd enerzijds, en de pupil anderzijds.

*Om deze redenen,*

Wij, Vrederechter voornoemd, zeggen dat geen beslissing over het ingediende verzoek kan worden gegeven zolang Ons de hierboven vermelde bijkomende inlichtingen, verzameld door de deskundige Ons niet zullen zijn voorgelegd.

f NOOT. — Verg. het artikel van J. De Vroe, *Minnelijke verdeling met minderjarigen. Aanbeveling van een onroerend goed aan een meerderjarige en van een som geld aan de minderjarige*. Tijdschrift voor notarissen, 1972, 177 v.

## EUROPEES RECHT

### De werkzaamheden van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen

Weken 2-14 april 1973. - Nr. 8 en 9/73.

*Zaak 76/72 :*

*De sociale reclassering van minder-valide kinderen.. (prejudiciële zaak)*

*Conclusie van de advocaat-generaal.*

Een Italiaan kwam in 1957 als werknemer naar België. Hij bracht zijn gezin mede en met name een in 1954 geboren zoon die in ernstige mate leed aan naar het schijnt aangeboren debilitas mentis.

In maart 1970 verzocht de vader ten behoeve van dit kind om inschrijving, dat wil zeggen opneming in het Rijksfonds voor de Sociale Reclassering van Minder-validen, ingesteld bij Belgische wet van 16 april 1963, met het oog op een functionele aanpassing en — na een bijzondere beroepsopleiding — plaatsing in een passende werkkring.

Bij Koninklijk Besluit van 29 mei 1968 was deze wet ook op vreemdelingen van toepassing verklaard, mits zij reeds

vóór de eerste geneeskundige vaststelling van de invaliditeit hun vaste verblijfplaats hadden op het Belgische grondgebied.

Het Rijksfonds wees het verzoek af op grond dat de geestelijke onvolwaardigheid wegens haar aard en aangeboren karakter reeds vóór de vestiging van de betrokkene in België bij hem had moeten zijn geconstateerd.

Na deswege vruchteloos te hebben geklaagd bij de wettelijke Commissie van Beroep, stelden de ouders beroep in bij de Arbeidsrechtbank te Brussel op grond van de communautaire wetgeving inzake het vrije verkeer van werknemers en met name de bepaling dat de werknemer die onderdaan is van een Lid-Staat op het grondgebied van een andere Lid-Staat dezelfde *sociale voordelen* geniet als de nationale werknemer.

De Arbeidsrechtbank was van mening dat voor de oplossing van dit geschil uitlegging van gemeenschapsrecht noodzakelijk was en besloot bij vonnis van 10 november 1972 de behandeling van de zaak te schorsen tot het Hof van Justitie uitspraak zou hebben gedaan over de volgende prejudiciële vraag :

« Zijn de voordelen, toegekend in de Belgische wet van 16 april 1963 betreffende de sociale reclassering van minder-validen, sociale voordelen als bedoeld in artikel 7 van verordening no. 1612/68 van de Raad van de Gemeenschappen ? »

Advocaat-generaal Mayras concludeerde dat de vraag bevestigend moet worden beantwoord. Naar zijn mening dienen werknemers die onderdaan zijn van een Lid-Staat en door lichamelijke of geestelijke onvolwaardigheid verminderde arbeidsmogelijkheden hebben, op het grondgebied van een andere Lid-Staat waar zij woonachtig zijn en hun beroepswerkzaamheden uitoefenen of uitgeoefend hebben, alle voordelen krachtens de wetgeving van die Staat inzake de sociale reclassering van minder-validen te genieten, en wel op dezelfde voorwaarden als de nationale werknemers. Bovendien moeten ook ten laste van deze werknemers komende minderjarige kinderen op dit gebied dezelfde behandeling krijgen als kinderen van de nationale werknemers.

\* \* \*

Het Hof van Justitie beantwoordde deze vraag bevestigend en oordeelde voorts dat, om de Belgische rechter in staat te stellen uitspraak te doen met volledige kennis van de gemeenschapsregeling, ook uitlegging van artikel 12 van genoemde verordening noodzakelijk was. (Ingevolge dit artikel worden « de kinderen van een onderdaan van een Lid-Staat, die op het grondgebied van een andere Lid-Staat arbeid verricht of heeft verricht, indien zij aldaar woonachtig zijn, onder dezelfde voorwaarden als de eigen onderdanen van deze Staat toegelaten tot het algemene onderwijs, het leerlingstelsel en de beroepsopleiding », terwijl de Lid-Staten « de initiatieven moeten aanmoedigen, waardoor deze kinderen dit onderwijs in zo gunstig mogelijke omstandigheden kunnen volgen ».) Het Hof leidde hieruit af dat onder artikel 12 ook nationale wettelijke maatregelen vallen die ten doel hebben minder-validen in staat te stellen arbeid te verrichten of hun geschiktheid daartoe te verbeteren, voorzover deze maatregelen betrekking hebben op kinderen van werknemers.

\* \* \*

*Zaak 78/72 :*

*Migrerende werknemers. - regresrecht bij ongeval van een migrerende werknemer.*

*Ster - Algemeen Syndicaat (prejudiciële zaak).*

Het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen hoorde voorts de mondelinge opmerkingen van partijen in een door de Arrondissementsrechtbank te Breda naar het Hof verwezen prejudiciële zaak.

Het gaat om de vraag of de rechtstreekse toepasselijkheid van een aantal bepalingen van gemeenschapsverordeningen op het gebied van sociale zekerheid van migrerende werknemers meebrengt, ter vaststelling van het recht tegen de in de gemeenschapsverordening bedoelde derde, rekening moet worden gehouden met de in het betrokken land geldende voorschriften van gemeen recht.

77/72 :

*Kartonverpakking - Nationale rechten bij invoer. - Rechtstreekse toepasselijkheid van gemeenschapsvoorschriften die het heffen van deze rechten verbieden.*

*Capolongo (prejudiciële zaak).*

Het Hof van Justitie hoorde voorts de mondelinge opmerkingen van partijen in een door de kantonrechter te Conegliano (Italië) naar het Hof verwezen prejudiciële zaak.

Verzoekster in het hoofdgeding had van verweerster in het hoofdgeding een grote hoeveelheid eieren gekocht, die werden geleverd in kartonverpakking. Op de rekening werd haar behalve de prijs der eieren en de kartonverpakking een bedrag van 2.908 lire in rekening gebracht wegens een belasting van 1,75 %, genaamd « Contributo Ente Nazionale per la Cellulosa e per la Carta », over deze uit Duitsland geïmporteerde verpakking.

Van mening dat deze belasting overeenigbaar was met het Verdrag, wendde zij zich na een vergeefs verzoek om terugbetaling tot de kantonrechter te Conegliano met een verzoek om uitvaardiging van een dwangbevel.

Deze legde bij beschikking van 20 november 1972 het Hof van Justitie de vraag voor of de gemeenschapsvoorschriften houdende verbod van financiële steunmaatregelen die de concurrentie binnen de gemeenschappelijke markt vervalsen, rechtstreeks van toepassing zijn in de rechtsorde van de Lid-Staten en voor particulieren subjectieve rechten doen ontstaan die de nationale rechter heeft te handhaven.

## BOEKBESPREKING

**T. Koopmans, Compendium van het Staatsrecht.** — Deventer, Kluwer, 1972, 232 blz.

De firma Kluwer te Deventer is vorig jaar begonnen met de uitgave van Compendia over de verschillende takken van het recht. Het zijn beknopte maar toch volledige samenvattingen van de stof die aan de universiteit gedoceerd wordt. Zij vormen voor de studenten een voortreffelijke leidraad om de cursussen te volgen en men vindt er alle verwijzingen in die nodig zijn om dieper in te gaan op de behandelde onderwerpen.

Tot nog toe verschenen reeds een drietal compendia. Twee ervan werden in het Rechtskundig Weekblad besproken: dit van prof. J. Ph. De Smidt, « Compendium van de Geschiedenis van het Nederlands Privaatrecht » (kolom 532 van de lopende jaargang) en dit van Mr. T. van Heynsbergen, « Compendium van het Volkenrecht » (kolom 732 van dezelfde jaargang). Tevoren verscheen van de hand van prof. Mr. P.A. Stein het « Compendium van het Burgerlijk Procesrecht », dat reeds een tweede druk beleefde.

Thans is zo pas een nieuw compendium van de pers gekomen, gewijd aan het staatsrecht, geschreven door prof. T. Koopmans, hoogleraar te Leiden.

Het ware zeer wenselijk dat alle studenten die staatsrecht studeren van dit boek zouden gebruik maken.

Inderdaad, zoals de auteur het in het voorwoord doet opmerken, heeft hij vooral didactische motieven nagestreefd en verder een poging gedaan een theoretisch kader te ontwikkelen dat ook los van het positieve Neder-

landse staatsrecht bruikbaar kan zijn. Het boek is dus best geschikt voor Vlaamse studenten.

Het is onderverdeeld in 5 delen die achtereenvolgens behandelen de basisbegrippen van het publiekrecht, met het begrip van de staat, de overheidsbevoegdheden, de regeerders en de burgers. Wat minder gebruikelijk is in leerboeken over staatsrecht: er werd een deel gewijd aan het internationale publiekrecht met de problematiek van de internationale organisaties en de decolonisatie.

Verder wordt gehandeld over het samenspel tussen parlement en regering waarna nog twee hoofdstukken volgen over de decentralisatie en de rechterlijke macht.

Wat dit laatste hoofdstuk betreft, vestigen wij bijzonder de aandacht op het kapittel aangaande de rechtsbescherming tegen de administratie en op datgene dat betrekking heeft op het rechterlijk toetsingsrecht.

Het is een boek waarin reusachtig veel stof wordt gecondenseerd in een beknopt bestek zonder dat de duidelijkheid in het minst er onder te lijden heeft. Dit compendium dient aan onze Vlaamse studenten ten zeerste aanbevolen.

R. V.

### Rechtshistorische Dynamica in West-Duitsland.

Wij achten het geraden de aandacht van de Vlaamse juristen te vestigen op de buitengewone activiteiten van het Verlag Detlev Auvermann te Glashütten im Taunus. Naast het rijkste antiquariaat in rechtshistorische werken van Europa heeft deze tien jaar oude uitgeverij reeds honderden prachtig verzorgde facsimile-uitgaven gebracht van belangrijke oude rechtswerken en tijdschriftenverzamelingen (bv. de « Revue Trimestrielle de Droit Civil », de « Storia del Diritto Italiano », het « Zeitschrift für öffentliches Recht », « Jährings Jahrbücher für die Dogmatik des bürgerlichen Rechts », het « Zeitschrift für geschichtliche Rechtswissenschaft », e.a.). Thans brengt zij in opdracht van het unieke « Max-Planck Institut für Europäische Rechtsgeschichte », door prof. Coing in 1964 als een privé-instelling, maar door Bund, Länder en privé-sponsors gesteund, in Frankfurt opgericht en thans met zijn 18 medewerkers als een onvergelijkelijk centrum voor rechtsgeschiedenis in Europa uitgebouwd, een schitterende reeks van de oudste middeleeuwse gedrukte wetboeken van Europese landen in facsimiledruk uit, onder de wetenschappelijke leiding van Dr. Armin Wolf, uit Frankfurt.

Onder vele andere interessante facsimile-uitgaven uit 1972 releveren wij vooral de « Litteratur des kaiserlichen Reichskammergerichts », te Wetzlar in 1792 uitgegeven, door Egid Joseph Karl Fahenberg, destijds assessor bij het Reichskammergericht. Dit uiterst belangrijk en onvindbaar boek bevat de beschrijving van honderden werken over het Reichskammergericht, het hoogste rechtscollege van het Heilig Roomse Rijk. Een andere zeer nuttige facsimile-uitgave is de « Einleitung in den Codex Napoleon » van Dr. J. A. L. Seidensticker te Tübingen destijds in 1808 uitgegeven, en dat de geschiedenis, het plan en de methode, de bronnen en de verhouding tot de oudere wetten en rechten schetst van de Code Napoléon. Hoewel dit eveneens onvindbare boek reeds vier jaar na de Code Napoléon verscheen, lijkt de facsimiledruk ons zo belangrijk, dat hij van aard is om alle cursussen over de Historische Inleiding tot het Burgerlijk Wetboek aan onze universiteiten te doen herzien.

De uitgeverij Auvermann bewijst met deze dubbele activiteit, een dynamische facsimile-uitgeverij, gecombineerd met het rijkste rechtshistorisch antiquariaat van Europa, een belangrijk centrum te zijn, van aard om vele Vlaamse juristen te interesseren. Wij raden hen — wanneer zij in de streek van Frankfurt zijn — dan ook ten

zeerste aan een bezoek te brengen aan deze belangrijke uitgeverij, in het zeer mooie Taunuslandschap, een twintigtal kilometer van Frankfurt, op de weg Königstein-Limburg gelegen. Een bezoek overwaard!

*L. Th. Maes.*

## ERRATUM

De derde zin van de samenvatting van het cassatie-arrest van 23 juni 1972, verschenen in nummer 24 (1142 v.) is door het weglaten van een aantal woorden onverstaanbaar geworden.

Hierna volgt de verbeterde tekst van deze zin :

« Aan de hand van een vergelijking tussen de tekst van art. 25, 3° en die van art. 25, 9° en 10°, en van de beschouwing dat een wettelijke verplichting, die in de polis wordt opgenomen als voorwaarde om de voordelen ervan te genieten, een contractuele verplichting wordt, heeft de rechter wettelijk beslist, dat de contractuele fout, al staat zij niet in oorzakelijk verband met de schade en al maakt zij evenmin een zware fout in het sturen zelf uit, volstaat om het verhaal van de verzekeraar te rechtvaardigen. »

## MEDEDELINGEN

### **Algemeen Nederlands Verbond doet beroep op Nederlands en Belgisch Kabinet, op parlementsleden en politieke partijen om proces culturele integratie te versnellen.**

Het Algemeen Nederlands Verbond (ANV) heeft zich met een schrijven gewend tot de demissionaire minister-president van Nederland, tot de eerste minister en de twee vice-eerste ministers van België, alsmede tot Nederlandse en Belgische parlementsleden, die resp. deel uitmaken van de vaste commissies cultuur, recreatie en maatschappelijk werk van de Eerste en Tweede Kamer der Staten-Generaal en van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap (België). Een schrijven van dezelfde strekking is verzonden aan de besturen van de politieke partijen in Nederland en België. In de genoemde brieven wordt gepleit voor het versnellen van het proces van de culturele integratie tussen Nederland en het Nederlandstalige deel van België, mede op grond van de thans bestaande gronwettelijke erkenning van de Nederlandse cultuurgemeenschap in België. Er is een nieuw publiekrechtelijk begrip tot stand gekomen, de cultuurgemeenschappen van Nederlandstaligen en van Franstaligen, welke gemeenschappen rechten en bevoegdheden zijn toegekend.

In de tekst van de brief aan de bewindslieden wordt gesteld, dat de belangstelling van Nederlandse zijde voor Vlaanderen en omgekeerd, naar de mening van het Algemeen Nederlands Verbond, in de laatste jaren sterk is gegroeid. Van de zijde van het ANV worden dan tal van voorbeelden aangehaald, als die op het terrein van het volksontwikkelingswerk, op dat van het bibliotheekwezen, terwijl voorts wordt gewezen op het werk van de Conferentie van de Nederlandse Letteren, op de banden van Openbaar Kunstbezit in Nederland en Vlaanderen en op de vele vormen van uitwisselingen betreffende het concertleven en het tentoonstellingswezen.

Het schrijven vervolgt dan : « Het Algemeen Nederlands Verbond zelf heeft, traditiegetrouw, steeds gepleit voor

het smeden van hechtere banden binnen het ene taal- en cultuurgebied en is nog steeds in die richting werkzaam ». Ten slotte is met name het aandeel van de beide rijks-overheden die het Cultureel Akkoord biedt, uitermate belangrijk ; hetzelfde kan gezegd worden van de activiteiten op het terrein van samenwerking van de besturen van provincies en gemeenten in de grensgebieden. Het Algemeen Nederlands Verbond is van oordeel dat ten dienste van de verdere ontwikkeling in beide landen van het welzijnsbeleid — waarvan het cultureel beleid een aspect is — de Nederlandse en Belgische overheden het middel van de culturele integratie zo efficiënt en zo krachtig mogelijk in toepassing moeten brengen.

### *Nieuwe kans.*

Er wordt op gewezen, dat er zich voor de culturele integratie nieuwe kansen voordoen.

« Immers de tot stand gekomen constitutionele ontwikkeling in België, houdende de erkenning van de culturele autonomie van de Nederlandstalige gemeenschap en de instelling van daarbij passende organen, is een gewichtig nieuw feit, dat de voortgang van het integratieproces kan versnellen. Het is zaak dat de regeringen van België en Nederland de daarin gelegen kansen zo snel en doeltreffend mogelijk aangrijpen.

Daarvoor is te eerder aanleiding, nu de reden voor de vroeger wel bestaande aarzeling van Nederlandse overheidszijde — schijn van inmenging in staatszaken — aldus is komen te vervallen. »

### *Gemeenschappelijke organen.*

Het Algemeen Nederlands Verbond spreekt als zijn mening verder uit, dat « thans de tijd is gekomen dat de regeringen hun beleid gaan toespitsen op het ontwerpen van structuren en het in het leven roepen van gemeenschappelijke organen voor het Nederlandstalige cultuurgebied, die op meer doeltreffende wijze, dan thans mogelijk is, de culturele integratie vorm en gestalte kunnen geven. Ook uit een oogpunt van financiële en andere zakelijke motieven is het zinvol op deze wijze het integratieproces te versnellen. »

Aan het slot van de brief aan de betrokken bewindslieden wordt gezegd : « Het verbond is er zich volledig van bewust dat zich daarbij een groot aantal problemen van praktische en juridische aard zal voordoen. Het beveelt dan ook de instelling van één of meer gemeenschappelijke werkgroepen aan, die in het bijzonder de mogelijkheden van institutionalisering van het integratiebeleid in studie nemen.

Tegelijkertijd acht het Algemeen Nederlands Verbond het van grote waarde dat met gelijk doel een contact tot stand wordt gebracht tussen parlementsleden van de Cultuurraad voor de Nederlandse Cultuurgemeenschap in België enerzijds en Nederlandse parlementsleden anderzijds. »

Vandaar, zoals in het begin van het bericht is opgemerkt, dat een brief van gelijke inhoud, maar dan aangepast, aan de betrokken Cultuurraad, de vaste commissies en de besturen van de politieke partijen is gezonden. De strekking van de brief heeft de instemming van de leden van de Raad van Advies van het Algemeen Nederlands Verbond. Genoemde raad bestaat uit de heren dr., I.N.Th. Diepenhorst, drs. H.A. Korthals, dr. J. E. de Quay, dr. L. Roppe, J. H. Scheps en prof. dr. A. Verhulst.

De volledige tekst wordt eveneens gepubliceerd in het eerstvolgende nummer van « Neerlandia ». Inlichtingen over het A.N.V. of proefnummer « Neerlandia », : A.N.V., p.a. Jan Van Rijswijcklaan 28, 2000 Antwerpen.

## **TIJDSCHRIFTEN**

### **Documentatie Turnhouts Rechtsleven - nr. 1 en 2.**

Rechtspraak.

### **Orientatie, jaargang 1973 - nr. 3.**

Ten geleide. — G. Hellinckx, De uitzendkracht en de sociale wetten. — Pichault, Het onthaal van de gastarbeider in de onderneming. — H. Pas, Rechtspraak, Geschillen inzake rust- en overlevingspensioenen, Verhaal voor de arbeidsrechtbank, vormvoorschriften. — Flitsen, problemen van sociale actualiteit.

### **Tijdschrift voor sociaal Recht, jaargang 1972 - nr. 6-7.**

Meert-Van de Put R, en Bonheure M, Profiel van de rechtspraak. — Rechtspraak. — Korte inhouden.

### **Tijdschrift voor aannemingsrecht, jaargang 1973 - nr. 1**

Rechtspraak. — A. de Grand Ry, Een nieuwe vorm van overheidsovereenkomsten : overeenkomsten met voorwaardelijke tranches. — R. Moors, Heraanbesteding op kosten van de in gebreke blijvende aannemer. — M. Massard, Onnauwkeurigheden in de aanbestedingsdocumenten. — A. de Grand Ry en J. Vandenbossche, Het probleem van de laattijdige betalingen in de overheidsovereenkomsten. — Boekbespreking.

### **Bulletin van de Europese Gemeenschappen, jaargang 1972 - nr. 12.**

François-Xavier Ortoli, Een nieuwe dimensie van de Europese Gemeenschappen. — Eerste deel : documenten, feiten en studies. — Tweede deel : gemeenschapsactiviteiten in december 1972. — Derde deel : mededelingen, bronnen en referenties.

### **Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jaargang 1973 - nr. 5213.**

Prof. mr. W. M. Kleijn, De gemeenschap. — G.N. Nelemans, Moeilijkheden rond artikel 78 der Successiewet 1956. Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen.

nr. 5214.

Prof. mr. W.M. Kleijn, De gemeenschap (II, slot). — Ontvangen boeken. — Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen.

### **Rechtsgeleerd Magazijn Themis, jaargang 1973 - nr. 1.**

Eigen gemaakt staatsrecht ? — Prof. Mr. C. J. Van Zeben, Overgangsrecht verenigingen. — Boekbesprekingen. — Ontvangen boekwerken. — Kroniek van het strafrecht.

### **Journal des Tribunaux, jaargang 1973 - nr. 4825.**

Henri Rolin, Loi sur la détention préventive et les étran-

gers. — P. Van der Vorst, Quelques réflexions à propos de l'article 389, alinéas 3, 4 et 5 nouveau du code civil. — Jurisprudence Chronique judiciaire.

### **Annales de droit, jaargang 1973 - nr. 1.**

In memoriam : Charles De Visscher. — M. Fontaine, La protection de l'entreprise contre les risques de crédit. — M. S. Marcus-Helmons, Les droits de l'homme et les contraintes de la technologie. — Chronique bibliographique trimestrielle. — Comptes rendus.

### **Belgische rechtspraak in handelszaken, jaargang 1972 - nr. 5-6.**

Jacques van der Gucht, Rede uitgesproken tijdens de Algemene Vergadering tijdens het Congres van de Consulaire rechters van België. — Rechtspraak.

### **Revue internationale des sciences administratives, jaargang 1973 nr. 1.**

S. B. Ybema et J. Wessel, Le mécanisme de recours contre les actes administratifs aux Pays-Bas. — G.E. Mills, Les bureaucraties antillaises du Commonwealth et leur environnement. — J.C. Ducros, La rationalisation des choix budgétaires et l'organisation de l'Administration. — P.K. Kuruvilla, La notion de carrière dans la fonction publique canadienne. — S. R. Nanekar, La formation à l'administration publique en vue du changement. — L. de la Morena y de la Morena, L'analyse factorielle de l'organisation : la structure. — Résumés des articles publiés en langues anglaise et espagnole. — Ecoles et instituts d'administration publique. — Bibliographie sélectionnée. — Coopération technique, Nouvelles. — Chronique de l'institut.

### **Cahiers de droit Européen, jaargang 1972 - nr. 6.**

H. de Fiumel, Les problèmes de la responsabilité matérielle de l'Etat dans la coopération économique entre les pays membres du C.A.E.M. — T.P.J.N. van Rijn, Le comité des représentants permanents dans les communautés élargies. — Jurisprudence. — Chronique législative. — Bibliographie. — Colloques, congrès et conférences. — Livres reçus. — Tables de l'année 1972.

### **La revue administrative, (Paris), jaargang 1973 - nr. 151.**

En attendant. — A. Dardel et D. Schnapper, Un « point de vue » sur la haute fonction publique. — J. Caritey, La drogue : que faire ? — Législation et jurisprudence. — Tribune libre. — La vie administrative. — Organisation, méthodes et techniques. — Chroniques. — Bibliographie & Discographie.

### **Northwestern university law Review, jaargang 1972 - nr. 5.**

William J. Scott, The Role of Attorney General's opinion letters in Illinois. — The Illinois Supreme Court Review. — The doctrine of Worthier Title as a Rule of Construction in Illinois. — Recent publications received.